

RESEPTI.

Kirkon ulkomaanasiain keskuksen teologisten asiain jaoston tiedotuslehti 2/1993 -
toimitettu yhteistyössä Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan ekumeniikan arkiston kanssa

- KATSAUKSIA KIRKKOJEN
VÄLISIIN SUHTEISIIN
- MATKARAPORTTEJA
- EKUMENIIKAN ARKISTO
TIEDOTTAA
- AJANKOHTAISIA
JULKAISUJA JA ESITELMIÄ
- MINNE MENNÄ
- EKUMENISIA KOULUTUS-
MAHDOLLISUUKSIA

1. KATSAUKSIA KIRKKOJEN VÄLISIIN SUHTEISIIN

Juha Pihkala: Santiagon maailmankonferenssin eurooppalainen alueellinen valmistelukokous Stuttgartissa 26. - 29.3.1993	3
Simo Peura: Kohti oppituumien kumoamista, mutta miten?	6
Sylvia Raulo: Leipomon pesäjä	11
Antti Saarelma: Muutosten kevät Suomen ekumeenisessa neuvostossa	14
Pirjo Työrinoja: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Saksan evankelis-luterilaisen kirkon (EKD) välinen neuvottelukokous 12. - 17.2.1993	17

2. MATKARAPORTTEJA

Eero Huovinen: Raportti matkasta Roomaan 14. - 21.1.1993	19
Kari Kopperi: Luther-tutkijat koolia Linköpingissä 21. - 24.1.1993	25
Antti Raunio: Triniteettiteologien symposium Neudertelschaussa 18. - 22.3.1993	28
Antti Saarelma: Kiistaa kommuunion käsitteestä	32
Pirjo Työrinoja: Luterilaisen maailmanliiton virkakonsultaatio Cartignyssa 30.11. - 3.12.1992	34

3. EKUMENIIKAN ARKISTO TIEDOTTAA

Antti Saarelma: Veturi vaihtui ekumeniikan arkistossa	41
Antti Raunio: Uutta triniteettiteologia kirjallisuutta	43
Antti Saarelma: Ekumeniikan arkiston kokoelmaa III: KMN:n julkaisut	45

4. AJANKOHTAISIA JULKAISUJA JA ESITELMIÄ

Kaksi uutta dialogi-julkaisua	48
LML:n julkaisuja	50

5. MINNE MENNÄ

Mihin menet, Kirkkojen maailmanneuvosto? -seminaari 1.6.1993	53
Ekumeeninen Pyhän Henrikin pyhänpäivä 14. - 20.6.1993	54
Työleirille?	56

6. EKUMEENISIA KOULUTUSMAHDOLLISUUKSIA -ESITTELYSARJA

Laura Maria Raitis: Project Pilgrim - Dialog Center	56
---	----

?????????Resepti + tilauslomake

RESEPTI / Kirjon ulkomaanasiain keskus, teologisten asiain jaosto
osoite: PL 185, 00161 Helsinki puh. 90-1802 397, fax 90-1802 230,
yhteystieto: Helsingin yliopisto / ekumeniikan arkisto
PL 48 (Fabianink. 7), 00014 Helsingin yliopisto, puh. 90-1913 025, fax 1913 033
toimitus: TL Antti Raunio, TK Antti Saarelma, TL Pirjo Työrinoja
taitto: Minna Hatakka

Santiago maailmankonferenssin eurooppalainen alueellinen valmistelukokous Stuttgartissa 26. - 29.3.1993

Juha Pihkala

Aikaa Faith and Orderin viidennen maailmankonferenssin alkuun on enää kolmen kuukautta. Aktiivista valmistelutyötä on tehty jo usean vuoden ajan ja erityisen intensiivisesti Canberran yleiskokouksen jälkeen. Ensimmäinen näkyvä hedelmä oli ns. Dublinin teksti, vuonna 1992 julkaistu taustadokumentin luonnos "Towards Koinonia in Faith, Life and Witness", ns. "vihreä paperi". Komissio pyysi siihen kommentteja vuoden 1992 loppuun mennessä. Taustadokumenttia valmisteleva työryhmä on ottanut ne huomioon ja integroinut ne tekstiin kuluvan vuoden alkupuolella: "vihre-

än paperin" jälkeen on ollut liikkeellä jo ainakin kaksi edelleen kehiteltävää versiota.

Faith and Order -komission sihteeristö on järjestänyt vuosien 1992 ja 1993 aikana yhteensä kahdeksan alueellista konsultaatiota, joiden on ollut määrä - kirkoilta ja ekumeenisilta ryhmiltä pyydettyjen lausuntojen lisäksi - kommentoida komission laatimaa luonnosta maailmankonferenssin valmisteluasiakirjaksi. Konsultaatioissa on ollut mukana komission jäseniä sekä muita kirkkojen nimeämiä, maailmankonferenssin osallis-

tuvia delegaatteja. Kokousten tarkoitus on ollut valmentaa delegaatteja maailmankonferenssin tematiikkaan, kerätä heidän arvioita ja ehdotuksiaan ja näin varmistaa jo etukäteen, että osanottajat tietävät Santiagossa, mitä ovat tekemässä.

Stuttgartin konsultaatio oli näistä alueellisista neuvotteluista viimeinen. Kokouksen isäntänä toimi Württembergin maakirkko. Osallistujia oli yhteensä 28 kahdeksasta eri tunnustuskunnasta. Ainoa ulkoeurooppalainen (nykyisin) oli katolinen professori *Jean Tillard*, joka kuuluu maailmankonferenssia valmistelevalle pysyvälle komission työryhmään. Pohjoismaista mukana oli allekirjoittaneen lisäksi *Sven-Erik Brodd* Ruotsin luterilaisesta kirkosta ja *Lars Lindberg* Missionsförbundetistä. Huomasimme, että kaksi viikkoa aikaisemmin Järvenpäässä pidetty pohjoismaainen valmisteluseminaari oli ollut erittäin hyödyllinen, yleiseltä teologiselta substanssiltaan parempi kuin kyseinen alueellinen kokous. Yhteistyömme sujui hyvin Stuttgartissa ja saimme välitetyksi perille omassa valmistelussamme esiin nousseita näkökohtia.

Kokousta haittasi selvästi se tosiasia, että Faith and Order -sihteeristö oli ollut mukana jo seitsemässä vastaavanlaisessa valmistelukokouksessa. Ohjelman ulkoisen hahmotus ja pääosa alustuksista olivat melko lailla improvisoituja. Ainoastaan puheenjohtaja *Mary Tannerin* johdantoluento jaettiin kirjallisessa muodossa ja siitäkin kyllä kävi ilmi, että esitystä ei pidetty ensimmäistä kertaa. Saimme myös sen version taustadokumentista, joka oli määrää muokata alueellisen konsultaation ja sitä välittömästi seuranneen pysyvän komission kokouk-

sen jälkeen lopulliseksi valmistusasiakirjaksi. Santiagoon matkustavat delegaattit saavat sen toukokuussa.

Työskentelytapa oli seuraava: ensiksi kuultiin - siis melko improvisoidut - johdattelut kuhunkin dokumentin pääluokkaan ja käytiin yleiskeskustelu niiden tämänhetkisestä vaiheesta. Sen jälkeen ja kauduttiin kahteen ryhmään, joista ensimmäinen käsittelee yksityiskohtaisesti taustadokumentin koinonia-lukua (I) sekä apostolista uskoa käsittelevää lukua (II). Toinen ryhmä pohti sakramentaalisuuden kysymyksiä sekä kirkon todistus- ja palvelutehtävää maailmassa (luvut III ja IV). Molemmat ryhmät käsitelivät viimeistä, Faith and Orderin tulevaisuutta ja kirkon yhteyden malleja luotailevaa lukua (V). Koko pohjoismaainen kolmikko osallistui ensimmäisen ryhmän työskentelyyn siitä syystä, että pohjoismaainen Faith and Order -työryhmä oli usean vuoden ajan pohtinut juuri Apostolic Faithin problematiikkaa.

Ryhmien raportit esitettiin täysistunnoissa. Yhteisessä keskustelussa voitiin luonnollisesti ottaa kantaa myös niihin tekstin osiin, jota ei omassa ryhmässä käsitelty. Mielestäni tämä työskentelytapa toimi hyvin. Totesin raportteja kuunnellessani, että esittämäni näkökohdat oli noteerattu (tämä oli kaikkien pohjoismaisten yhteinen havainto).

Valmistusasiakirjan viimeistä edellistä versiota pidettiin yleisesti ainakin eurooppalaisen perinteen kannalta - varsin hyvänä. Erityisen tyytyväisiä oltiin siihen, että konferenssin ekklesiologista avaintermiä, *koinoniaa* koskeva aineisto oli laajentunut ja että se oli koottu johdannon jälkeen ensimmäiseksi luvuksi. Dokumentin ongelma on tosin edelleen-

kin siinä, että tullakseen täysin ymmärrettäviksi se vaatii takana olevien Faith and Orderin ohjelmien suhteellisen syvällistä tuntemusta. Valmisteluasiakirja on tältä osin tavallaan metatekstiä: sitä olisi luettava rinnan komission ohjelmien asiakirjojen kanssa. Dokumentti avautuu kuitenkin nykyisessä muodossaan selvästi paremmin kuin ns. "vihreä luonnos", josta kirkkommekin on lähettänyt kommenttinsa.

Maailmankonferenssiin tulee kuitenkin huomattava määrä kolmannen maailman edustajia. Varsinkin latinalaisessa Amerikassa kokoontunut alueellinen konsultaatio oli sihteeristön kertoman mukaan ollut erittäin tyytymätön valmisteluasiakirjaan: koko paperi olisi pitänyt tehdä täysin toisella tavalla. Vastaavanlaisia kommentteja oli saatu myös Aasiassa. Mikäli Santiagossa olisi määrää muokata valmisteluasiakirjasta lopullinen konferenssiraportti, edessä saattaisi olla huomattavia vaikeuksia.

Valmisteluasiakirjaa ei kuitenkaan muokata Santiagossa, vaan se jää siihen muotoon, jonka se saavuttaa Stuttgartin kokousten jälkeen. Sen painoarvoa lisää metodi, jolla se on valmistettu. Vaikka pohjatyon on tehnyt Faith and Orderin sihteeristö, varsinaisen muokkauksen on suorittanut - useassa eri vaiheessa - pysyvän komission työryhmä. Se taasen on voinut käyttää hyväksi sekä kirkkojen, yhteisöjen ja ekumeenisten ryhmien

kommentteja (n. 70) että alueellisten konsultaatioiden työn tuloksia. Valmisteluasiakirja on jo siis sinänsä syntynyt suhteellisen mittavan multilateraalisen työskentelyn tuloksena. Se on jo sellaisenaan osa Santiagon kokouksen antia.

Santiagossa jakaudutaan jaostoihin valmisteluasiakirjan lukujen mukaan ja työryhmiin alalukujen mukaan (I - IV). Kaikki jaostot käsittelevät kysymystä ekumeenian tulevaisuudesta ja kirkon yhteyden malleista (V). Ryhmien ja jaostojen raporteista laaditaan konferenssin päätöksiä: tällaista haluaa konferenssi sanoa, tätä se toivoo ekumeenisen liikkeen tulevaisuudelta. Tämä työskentelytapa toisaalta estää konferenssia päätyttyä - mahdollisesti - paljon huonompaan ja diffuusimpaan loppuasiakirjaan: voi näet hyvin kuvitella, millaista työryhmissä saattaisi olla, jos teksti olisi määrää kirjoittaa uudestaan. Toisaalta työskentelytapa antaa mahdollisuuden rakentavaan visiointiin ja tulevaisuuden näkyjen näkemiseen hyvin erilaisiltakin kontekstuaalisilta taustoilta. Nämä näyt- hän muotoillaan ryhmissä, ja silloin sanotaan jotain, mitä tämä joukko voi ja haluaa yhdessä sanoa. Sen lisäksi on tarkoitus laatia lyhyt, kirkkoille ja suurelle yleisölle suunnattu julistus ekumeenisen liikkeen suunnasta ja tulevaisuudesta. Konferenssin hedelmä kypsyy siis useassa vaiheessa. Tärkeätä on, että taustadokumentti on jo yksi suhteellisen hyvä hedelmä.

Kohti oppituumioiden kumoamista, mutta miten?

Simo Peura

Yksi kirkkojen lähentymisen tiellä olevista esteistä on oppituumiot, joita jokin tunnustuskunta ovat vuosien saatossa lausunut toisesta. Usein oppituumioon on vastattu oppituumiolla, kiistan osapuolet ovat ajautuneet pysyvästi erilleen ja kirkko on jakautunut.

Oppituumiot kirkon jakautumisen vahvistajina

Lännen kirkko jakautui voimakkaaimmin reformaation aikana 1500-luvulla. Tällöinkään vastavuoroisilta oppituumioilta ei välttytty. Esimerkiksi Trenton kirkolliskokous tuomitsi virheelliseksi seuraava-

van kannan: "Joka väittää, että ihmisen vapaa tahto on Adamin synnin jälkeen menetetty tai kuollut, tai että se on vain pelkkä nimen veroinen asia tai jopa nimi ilman asiasisältöä, lopulta pelkkä saatana kirkkoon tuoma keksintö, se suljettakoon kirkon ulkopuolelle."

Tällä lausumalla torjuttiin vääränä oppina Lutherin Heidelbergin disputaatioissa esittämä kanta, että vapaa tahto on syntienlankeemuksen jälkeen pelkkä nimi, asia ilman sisältöä, ja että ihmisen vapaa tahto omaehtoisesti ja ilman armoa toimiessaan tekee väistämättä yksinomaan kuolemansynnin. Myös viimeksi mainitun Lutherin kannan Trento varusti oppituumiolla. Luterilaiset Tunnustuskirjat

puolestaan pitävät vapaan tahdon puolustusta Raamatun vastaisena oppina: "Turmeltuneiden voimien ja väärästyneen luontonsa vuoksi ihmisen vapaa tahto vain toimii ja vaikuttaa siihen, mikä ei miellytä Jumala ja on Häntä vastaan."

Niin katolisella kuin evankelisellakin taholla esitetty kanta on osa kirkon opetusta, johon kirkkoissa on sitouduttu. Katolista puolta sitoo Trenton kirkolliskokouksen opetus ja oppituumiot; luterilaista puolta Tunnustuskirjojen opetus. Kumpikin osapuoli katsoo opettavansa asiassa Raamatun mukaisesti ja pitää vastapuolen kantaa oikean uskon ja opin vastaisena. Miten näihin oppituumioihin tulisi suhtautua ekumeenisissa lähentymisissä?

Lehmannin-Pannenbergin komissio pureutuu ongelmaan 1981

Oppituumioiden ongelmaan on etsitty ratkaisua vuosina 1981 - 1985 Saksassa katolisten ja evankelisten teologien työryhmässä, jota johtivat kardinaali *Hermann Volk* (Mainz) ja piispa *Hermann Kunst* (Bonn). Työryhmän teologis-tieteellisestä johtamisesta puolestaan vastasivat prof. sittemmin Mainzin piispa *Karl Lehmann* ja prof. *Wolfgang Pannenberg* (München). Työryhmään kuului lukuisia nimekkäitä katolisia ja evankelisia teologeja. Komitea lienee pyrkinyt edesauttamaan työnsä reseptiä katolisella taholla, koska myös uskonopinkongregaation johtaja, kardinaali *Ratzinger* osallistui ryhmän työskentelyyn "ulkojäsenen" asemassa.

Työryhmä, jota sittemmin on kutsuttu Lehmannin-Pannenbergin komissioksi, julkaisi raporttinsa 1986 nimellä "Lehrverurteilungen - kirchentrennung? I Rechtfertigung, Sakramente und Amt im Zeitalter der Reformation und heute" (Freiburg im Breisgau & Göttingen). Raportissa on selostettu ensiksi työryhmän työskentelyä ja toiseksi kuvattu katolisten ja evankelisten välillä 1500-luvulla lausutut oppituumiot. Merkittävin jakso erittelee oppituumioiden ongelmaa vanhurskauttamisopin, sakramenttiopin ja virkaopin osalta. Liiteosa sisältää dokumentteina kirkollis-ekumeenisista kirjeenvaihtoa niin Rooman kuin EKD:n suuntaan sekä asiaa pohtivan, vastaavan kirkollisen komission loppuraportin.

Lehmannin-Pannenbergin komission raportin julkistamisen jälkeen on alkanut vilkas keskustelu työryhmän tuloksista. Lisää aineistoa keskusteluun tarjoavat "Lehrverurteilungen - kirchentrennung? II ja III" (1989, 1991), joissa on julkaistu komission työstämät esitelmät.

Evankelisten teologiensa ensimmäiset kannanotot asettivat keskustelun polttopisteeseen komission käyttämän ekumeenisen menetelmän ja sen soveltamisen vanhurskauttamisopin alueella lausuttuihin oppituumioihin.

Oppituumioiden raukeaminen vanhurskauttamisopin alueella

Komitean raportin pääluku "Syntisen vanhurskauttaminen" jakaantuu kolmeen jaksoon.

Aluksi esitetään vastakkaiset käsitykset ja se, kuinka ne on tähän asti ymmärretty. Ongelmakohtina mainitaan erilaiset käsitykset ihmisluonnon tumeltumisesta, konkupisenssistä (himoitavasta rakkaudesta), ihmisen passiivisuudesta/aktiivisuudesta kääntymisessä, vanhurskauttavasta armosta Jumalan suosiona ja ihmisen uudistajana, uskon yksinomaisesta riittävydestä ja pelastusvarmuudesta.

Toiseksi esitetään ne uudet näkökulmat, joiden ansiosta oppituomioiden eivät enää osu vastapuoleen. Komission mukaan erityisesti moderni eksegetiikka sekä kirkkohistoriallinen (Augustinus) ja aatehistoriallinen (hermeneuttinen ja kielifilosofinen) tutkimus ovat avanneet oppituomioiden problematiikkaan uusia näkökulmia. Näiden pohjalta päädytään neljään peruslauseeseen. Niissä on itse asiassa kuvattu komission käyttämä hermeneuttinen, yksimielisyyteen johtava metodi.

Kolmanneksi edellä mainitut ongelma-kohtat eritellään yksi toisensa perästä metodia soveltaen. Tällöin voidaan komission mielestä päätyä siihen, etteivät oppituomioiden enää erota kirkkoja toisistaan. Perustava tulos on seuraava: "Mitä tulee käsitykseen syntisen vanhurskauttamisesta, niin mainitut 1500-luvulla vastavuoroisesti lausutut tuomiot eivät enää omaa kirkkoja erottavaa vaikutusta eivätkä tällaisena päde keskustelukumpaniin sellaisena kuin se on tänään."

Oppituomioiden kumoutuminen ei kuitenkaan tarkoita - kuten komissio tähden-tää - etteikö enää olisi erilaisia näkemyksiä tai että erot rajoittuisivat vain väärinymmärryksiin tai erilaisiin ilmaisutapoihin. Esimerkiksi ripin sakramentin kohdalla ei yksimielisyyttä vielä ole. Eri-

laiset käsitykset eivät ole enää kuitenkaan sitä luokkaa, että niiden myötä "kirkko seisoo tai kaatuu".

Komission tulokseen on otettu kantaa eri tahoilta ja raportista onkin sukeutunut laaja ja tärkeä ekumeeninen mielipiteenvaihto. Raporttiin pyydettiin kannanottoja myös Saksan teologisilta tiedekunnilta. Tunnetuin näistä on Göttingen evankelisen tiedekunnan torjuva kannanotto "Überholte Lehrverurteilung?" (Göttingen 1991).

Ekumeenisesti merkittävintä Lehrverurteilung-prosessissa on ollut tähän asti keskustelu komission käyttämästä metodista. Sen ongelmallisuuteen on kiinnittänyt huomiota mm. Jörg Baur (Göttingen) kirjassaan "Einig in Sachen Rechtfertigung" (Tübingen 1989). Baurin kantaa on puolestaan arvioinut Tuomo Mannermaa. Hän hyväksyy Baurin metodin kritiikin, muttei sen taustalla olevaa käsitystä evankelisesta vanhurskauttamisopista. Mannermaan artikkelin "Evangelis-katolinen dialogi umpikujassa?" on lukijan ulottuvilla myös suomeksi, kun tekijän kokoomateos "Parallelelele" (STKSJ, Helsinki 1993) ilmestyy.

Yhteinen perusasia ja opit sen komplementaarina ilmauksina

Baurin ja Mannermaan kritikoima ja komission käyttämä metodi on seuraava. Perinteisten vastakohtaisuuksien takaa komissio pyrkii aluksi etsimään kummankin osapuolen "oman asian". Lisäksi komissio olettaa, että osapuolten omien asioiden takana on olemassa näille "yhteinen perusasia", jota kutsutaan myös

"komplementaariseksi asiaksi". Eri tunnustuskuntien omat asiat, oppikokonaisuudet, ovat yhteisen komplementaarisen asian erilaisia ilmauksia tai hahmotuksia.

Yksimielisyyden saavuttamiseksi on osoitettava kätkössä oleva yhteinen asia. Oppituomioiden menettävät voimansa, kun ne voidaan ymmärtää yhteisen asian erityyppisiksi ilmauksiksi ja muodoiksi. Komitea ei siten tavoittele yksimielisyyttä tunnustuskuntien käyttämien ilmaisutapojen ja muotojen eli omien asioiden tasolla.

Baurin kritiikki perustuu nyt siihen, että yhteinen perusasia edellytetään ja luonnostellaan uusien näkökulmien avulla, mutta sitä ei osoiteta reformaation ajan tekstien avulla, joita kuitenkin ollaan tulkitsemassa. Yhteinen perusasia tulisi kuitenkin määritellä sisällöllisesti tekstien avulla eikä vain postuloida niihin.

Komission metodi ei ole mitenkään uusi. Kuten Mannermaa huomauttaa, vastavaa menetelmää, jossa perusta ja ilmaus, keskus ja periferia erotetaan toisistaan, on käytetty mm. Leuenbergin konkordianssa, LML:n ekumeenisessa ohjelmassa "Ykseys sovitettuna erilaisuudessa" ja luterilais-katolisissa dokumentissa "Einheit vor uns". Sama idea ongelmien, siis oletus yhteisestä, mutta sisällöllisesti määrittelemättömästä perusasiasta, oli myös lähtökohtana, kun BEM-dokumentti lähetettiin lausuntokierrokselle kirkkoille. Kirkkojen tuli lausua kantansa siihen, että missä määrin ne saattoivat tunnustaa BEM:ssä kirkon vuosisataisen uskon ilman, että tuon uskon sisältöä määritettiin.

Kuinka eteenpäin metodisesta umpikujasta?

Huolimatta siitä, että Mannermaa on Baurin kanssa yhtä mieltä raportin metodisista ongelmista, hän ei päädy Baurin loppupäätelmään: "Läntisen kristikunnan ykseys on särkynyt ja se on ollut särkyneenä nykypäivään asti. Tämä asiakirja ei kykene rikkoutuneisuutta parantamaan."

Mannermaa pyrkii viemään keskustelua eteenpäin kysymällä, mikä on se evankelinen vanhurskauttamisoppi, josta evankelis-katolisen ekumeenisen ongelman ratkaisu riippuu. Hän viittaa Lutherin vanhurskauttamisopin ja Baurin kannattaman Sovinnonkaavan eroon ja korostaa, että katolilais-luterilaisen dialogin pohjaksi tulee ottaa Lutherin käsitys. Siinä on keskeistä ajatus Kristuksen ja kristityn uniosta ja kristityn partisipaatio jumalalliseen luontoon, joka on rakkaus. Unio-ajatuksen avulla on voitettavissa mm. turha vastakkainasettelu vanhurskauttamisen forensisen ja efektiivisen aspektin välillä.

Lehmannin-Pannenbergin komission raportti teologisen pohdinnan haasteena

Lehmannin-Pannenbergin komission raportti on ekumeenisesti monessa suhteessa merkittävä. Se on ekumeenisiksi dokumentiksi johdonmukainen ja metodisessa ratkaisussaan sen ongelmallisuudesta huolimatta selkeä. Lisäksi raportissa pureudutaan katolis-evankelisen dialogin kannalta olennaisiin kysymyksiin,

vanhurskauttamiseen, sakramenttioppiin ja virkateologiaan.

Ekumeenisista oppikeskusteluista kiinnostanutta raportti haastaa monenlaiseen pohdiskeluun. Aiemmin esitettyyn liittyen kiinnitettäkään huomio lopuksi vielä muutama seikkaan.

1. Raportin menetelmä muodostaa kiinnostavan tutkimuskohteen. Näyttää siltä, että komission uusiksi näkökulmiksi niitetty eksegeettisen, kirkko- ja aatehistoriallisen tutkimuksen "löydöt" eivät ole sittemmin järin uusia. Metodiin liittyy useita selvittämistä kaipaavia ongelmia, kuten kirkkojen oman asian ja yhteisen perusasian erottaminen.

2. Yksi metodisista ongelmista on käsite "komplementaarinen", joka mahdollistaa myös sen, että konsensus voidaan saattaa toisen asian "ohi". Jos nimittäin erilaiset oppimuodostelmat vanhurskautamisopin alueella tulee ymmärtää komplementaarisesti, kuten komissio edellyttää, eivät ne voi periaatteessa olla edes ristiriidassa keskenään, vaan ilmaisevat saman asiakokonaisuuden eri puolia. Vastakohtaisuus raukeaa näin huomautta itsestään.

Tällöin voidaan sanoa, kuten raportissa todetaan, että esimerkiksi toisaalta reformatorisessa kritiikissä ajan rippi- ja katumuskäytäntöä kohtaan ja toisaalta Tren-

ton tarkastellessa vanhurskauttamista tienä kasteelle ja kasteelta läpi elämän tuomiolle, on kyse vain saman asian erilaisista painotuksista.

Ongelmaa ei voitane kuitenkaan ratkaista aivan näin helposti. Asian samuus voidaan osoittaa vasta, kun verrataan toisiinsa Trenton käsitystä ja vastaavaa luterilaista käsitystä vanhurskauttamisesta prosessina kasteelle ja siitä eteenpäin. Tällöin luterilainen vanhurskauttamisoppi on suhteutettava esimerkiksi kysymyksen parannuksesta ja synnistä, joka jää kasteen jälkeen kristittyyn.

Tällaisen pohdinnan lähdemateriaaliksi sopisi Lutherin Antilatomus, yksi reformatorisista pääkirjoituksista. Se käsittelee samaa asiaa, mutta ei erillisestä, kuten komission raportin metodi vaatii, vaan samasta painopisteestä käsin. Tällöin on mahdollista perustellulla tavalla selvittää, missä määrin samasta asiasta ollaan yhtä mieltä ja missä määrin siitä ollaan eri mieltä, ja konsensuksen perustana on yksimielisyys asiasta.

3. Asiasisältöjen määrittäminen sisältää mahdollisuuden, että Lutherin käsityksen pohjalta katolinen ja evankelinen teologia voivat todella huomata olevansa tilanteessa, jossa oppituomiot eivät enää tällä kohtaa pädekään toiseen osapuoleen.

Leipomon pesänjako

Sylvia Raulo

En minä halua suurinta kakkupalaa...

Näin jälkeinpäin ajatellen 80-luku oli aika erikoista aikaa. Vauraus ei jakaantunut oikeudenmukaisesti, mutta sitä riitti suurimmalle osalle. Samalla yhteiskunnalla tuntui olevan varaa kasvaa vähän avoimemmaksi ja vastuullisemmaksi. Tietoisuus ympäristökysymyksistä kasvoi laajojen piirien huoleksi. Pehmeät arvot kukoistivat rajun elintasotaistelun ohella. Tämän kaiken pohjana oli kuitenkin eräänlaisen perusahneuden hyväksyminen. Kakkupalojen jako ei edellyttänyt kenenkään luopumista mistään. Lisääntyvää vaurautta jaettiin vain vähän laajemmille piireille.

Poliittisella tasolla valmistauduttiin vapauden ja demokratian valtakunnan alkamiseen. Suomikin kaukana Euroopan periferiasta, ikään kuin takataskun pohjalla, huomasi yhtäkkiä olevansa keskellä myllerrystä ja liikettä. Vuosikymmenen lopussa alkoi itäeurooppalaisten pako vankilastaan, sitten murtuivat muurit. Tervetuloa paratiisiin.

....vaan koko hiton leipomon!

Nyt pari vuotta myöhemmin Aatami ja Eeva ovat kadulla, työpaikat menivät ja pankki ei odottanut saataviaan... Se mikä näytti avoimuudelta ja suvaitsevaisuudelta onkin osoittautunut välinpitämättömyydeksi ja piittaamattomuudeksi. Todelliset muutokset ovat alkaneet ja asetavat koettele arvo, yhteisen vastuun ja suvaitsevaisuuden.

Lama ei ollut odottamatonta ja silti se oli yllätys. Ja todellinen pesänjako alkanut. Kakkusiivujen aika on ohi, nyt henkenä on kaikki tai ei mitään. Hyväksymme sen perusperiaatteen, että jaamme liiastamme eikä se edellyttänyt juurikaan uhrauksia keneltäkään. Niin kiitettävän ja vastuullisen keskiluokkaista. Taloudellisessa syöksykierteessä kyseenalaistetaan kuitenkin menneet ratkaisut. Nyt etsitään tasapainoa valtion intressien ja erilaisten eturyhmien valta-asemien välillä.

Laman keskellä painiskellaan Euroopan suurien suunnitelmien kanssa kun Euroopan ns. yhteisö on muuttamassa poliittis-

ta maisemaa. Pelko Saksaa kohtaan ja pyrkimys yhdistää taloudet siten, ettei sotien käyminen ole järkevää tuntui varmaankin toisen maailmansodan raunioilla kauaskantoiselta visiolta. Kun puhutaan maailmanlaajuisesta hengissä pysymisen taistelusta, koko suunnitelman puutteellisuus ja ohimenevä luonne paljastuvat heti. Koko yhteisöhän perustuu ajatukseen taloudellisesta kasvusta perinteisessä merkityksessä. Pidemmän päälle yhteisessä tulevaisuudessa on kyse kuitenkin kestävästä kehityksestä saavuttamisesta. Käsite ei ole selvä, mutta siihen liittyy varmasti pohjoisen materiaalisesta elintason alentamisen välttämättömyys. Teollistuneet maat käyttävät liian suuren osan luonnonvaroista ja energiasta.

Jokapäiväinen leipämme...

Olin aikoinani töissä kahvilassa ja muistan, kuinka tuore leipä sai ihmiset kiittelemään ja toteamaan sen maistuvan elämäältä. On sääli, ettei ehtoollisella käytetty leipä ole oikeaa, elämänmakuista leipää, vaikka se onkin Elämän leipää. Mutta kyse on samasta kuin koko kirkon suhteen. Leipä on saanut hienostuneen muodon. Ulkopuolinen ei kutsuisi sitä leiväksi.

Pohjoisessa kansankirkkomaisemassa kirkko on samaistunut vallitseviin poliittisiin ja eettisiin arvoihin ja ikään kuin haihtunut taastaansa. Kun nyt kakkupalat on unohdettu ja Leipomoa myydään, on myös kirkko herännyt ja pyrkii erottautumaan muista muistuttamalla, että leipä kuuluu kaikille. Sääli vain, että profeetat ovat 10 vuotta myöhässä. Köyhyys, militantti kansallismielisyys ja muukalaisviha ovat osa nykyisyyttä. Perinteisillä

yhteisöillä ovat vastaukset vähissä, sillä useimmissa tapauksissa ne eivät pysty kohtaamaan ihmisten polttavaa tarvetta mielekkääseen elämään ja ihmissuhteisiin. Kun elämän kehikot kuten työ ja toimeentulo romahtavat, ovat monet yksin, tavalla joka useimmissa kulttuureissa on täysin tuntematonta. Köyhimmissäkin maissa pidetään huolta omaisista. Kun instituutiot katoavat, meillä on vain suuri joukko sosiaalisia orpoja.

Tätä pahentaa syvä vieraantuminen lopusta luomakunnasta ainakin kaupunkiympäristössä, jossa elämäntapa ja monet ihmissuhteet ovat perustuneet kulttuurikeskeiseen elämäntapaan. Kirkko ja uskonto ovat melko avuttomia tämän kaiken keskellä. Vaikka on vaikea hahmottaa Uuden testamentin perusteella että ihminen voisi löytää täyden ihmisyytensä ilman yhteisöä, ei kirkko ole välttynyt vieraannuttavalta kehityssuunnalta. Yhteisö on ajatuksena vieras kansankirkolle. Seurakunnat ovat hallinnollisia, eivät hengellisiä, yhteisöllisiä yksiköitä. Uskonto on kaukana arjen tuotantoprosesseista ja rutiineista. Sen vuoksi todellisen muutoksen roolin saavuttaminen tulee olemaan vaikeaa.

Anna meille tänään

Miksi kaiken tämän keskellä tuntuu omittuiselta puhua Jumalasta? Ehkäpä koska kaiken perustana on ollut kaikenvoittava itsenäisyys ja itsekeskeisyys. Kun vaikeudet kasvavat, katsotaan yhä enemmän sisäinpäin ja sulkeudutaan. Siinä suhteessa poliittiset yhteisöt epätodellisinakin ovat meille terveellisiä, sillä ne pakottavat näkemään omat ongelmamme edes hieman laajemmalla mittakaavalla.

Kristuksen kirkko ei kuitenkaan paikallisena ja toisaalta maanpiirin laajuisena ole mikään neuvoteltavissa oleva kompromissin tulos. Se elää jatkuvassa luovassa ristiriidassa yhteisen ja yksityisen, paikallisen ja universaaliuden keskipisteessä. Kirkot eivät koskaan ole olleet erikoisen taitavia käsittelemään konflikteja ja jännitteitä ja kuitenkin tässä linnoittautumisen ja taistelujen ajassa juuri sitä tarvitaan. Sovitus ei ole mikään helppo käsite, sillä se edellyttää aina oikeudenmukaisuutta. Mutta luottamuksen lähde on kirkkoilla sama ja siksi niillä on arvojen ja ideologioiden tyhjiössä merkittävä mahdollisuus tulevaisuuden perspektiiviin.

Lähellämme on kristittyjä ja kirkkoja, jotka ovat eläneet keskellä äärimmäisiä ristiriitoja ja vainoja viimeiset vuosikymmenet. Inkeriläisten ja virolaisten kohtalot ovat nykyään periaatteessa monelle tuttuja, mutta sama koski myös monia, monia muita. Näiden ihmisten Ristin tie on jotain meille käsittämätöntä - perheiden ja kotien menetykset, leirit, kaivokset ja taiga... Eräs siperialainen ilmaisi sen kertomalla asuvansa "Nekropoliksessa" - hänen kaupunkinsa on rakennettu tuhansien karkotettujen luiden päälle.

Näiden kristittyjen marttyyria on merkki, jota me kaikki tarvitsemme tänään. Se kertoo jotain olennaista uskosta, joka pitää ihmiset ja kirkon hengissä vaikka kirjat, rakennukset ja papit on viety, vaikka kaikki perusturva on kadonnut. Se kertoo Kristuksen seuraamisesta, uhrista ja kestämisestä, odotuksesta ja täyttymyksestä. Se kertoo myös hirvittävästä katkeruudesta, syyllisyydestä, ja joskus katumuksesta ja anteeksiannosta. Anteeksiannosta, josta voisi tulla kansojen parannus. Yhtäkkiä kristillisen uskon peruskäsit-

teet ovatkin saaneet käsittämättömän laajat yhteiskunnalliset mittasuhteet. Mutta kuuntelun sijaan näemme usein vain puutteellisen ulkokuoren, sillä oma vaurautemme on tehnyt meidät sokeiksi. Olemme vaarassa menettää suuren mahdollisuuden.

Epäselviä ajatuksia palasiksi hajonneena pirstoutuneessa maanosassa. Viime syksynä osallistuin Euroopan kirkkojen konferenssin X yleiskokoukseen Prahassa. Balkanin sota, vainotut toisinajattelijat, muiden maanosien haaste - olemme kaikki riippuvaisia toisistamme. Vuorokautta myöhemmin olin Pietarin lähellä Keltosaa, jossa vihittiin käyttöön uusi kirkko. Illalla kävelimme läheiselle hautausmaalle, jossa kristityt olivat aikaisemmin kokoontuneet jumalanpalveluksiin. Yksinkertaiset puupenkit olivat kirjaimellisesti hautojen päällä metsittyneellä kirkkomaalla. Istuin siinä, menneet sukupolvet minuakin kannattaen, mielessä sekavia mielikuvia ihmisistä, pelkoa tulevasta ja epä määräinen epätoivon tunne. Söimme vähän leipää ja sitten tiesin tuleneeni kotiin. Jossain tässä maailmakaikkeudessa, Jumalan yksinkertaisimmassa temppelissä he kaikki olivat yhtä, Sarajevon piiritetyt ja menneet sukupolvet, pelko ja kestävyys, muistot ja toivo, oma perinteeni ja maailma. Kuulimme kirkon kellon soivan ensimmäisiä kertoja. Palasimme ruokkien kylän vihaisia koiria loppuilla leipäpaloilla.

(Teksti on toimitettu lyhennelmä englanninkielisestä artikkelista "Leipomon jako - Pohjoinen perspektiivi Eurooppaan".)

Muutosten kevät Suomen ekumeenisessa neuvostossa

Antti Saarelmä

Suomen ekumeeninen neuvosto on saanut uuden pääsihteerin ja kaksi uutta tarkkailijajäsentä tänä keväänä. Neuvoston vuosikokouksessa vieraili kaksi hyvin erilaista kansainvälisen ekumenian vaikuttajaa.

Suomen ekumeeninen neuvosto on näkynyt julkisuudessa tänä keväänä eniten pääsihteerivaihdoksensa takia. Neuvoston pääsihteerin toimi on määräaikainen ja se julistetaan avoimesti haettavaksi aina toimikauden päättyessä. Nyt pääsihteerin tointa oli hakenut seitsemän henkilöä. Heistä toimen edellinen haltija *Jaako Rusama* oli odotetusti ansioitunein ja kokenein. Rusamaa ei kuitenkaan asetettu ehdolle, koska toimi täytettiin kolmeksi vuodeksi ja Rusama työskentelee lähes koko sen ajan Suomen Lontoon instituutin johtajana Englannissa.

Jäljelle jääneistä hakijoista neuvoston hallitus oli asettanut ensimmäiselle ehdokassijalle pastori *Jan Edströmin* (ruots. bapt.), toiselle ehdokassijalle pastori *Eeva Kemppi-Revon* (lut.) ja kolmannelle ehdokassijalle pastori *Heikki Kotilan* (lut.). Kaikki ehdokkaat olivat ilmeisen ansioituneita ja päteviä, mutta varsin eri tavoin. Vaikea valinta tapahtui siksi hyvien ehdokkaiden erityyppisten, ekumeenisen liikkeen eri tehtävissä hankittujen kokemusten välillä.

Jan Edström uudeksi pääsihteeriksi

Neuvoston vuosikokouksessa maaliskuun lopussa Jan Edström tuli valituksi uudeksi pääsihteeriksi yhdeksällätoista

äänellä. Edströmin kannattajat korostivat hänen kokemustaan seurakuntatyöstä ja kotimaisesta ekumeniasta, onhan hän istunut viime kauden neuvoston hallitukseksi. Eeva Kemppi-Revon ammattitaito tiedottajana ja toimittajana ja hänen kokemuksensa kansainvälisestä ekumeniasta jäivät tällä kertaa kakkoseksi yhdeksällä äänellä.

Edströmistä tuli baptistina ensimmäinen ei-luterilainen pääsihteerin Suomen ekumeeniseen neuvostoon. Kun lisäksi hänen äidinkieltensä on ruotsi, uusi pääsihteerin edustaa kahta vähemmistöä neuvoston jäsenistössä. Edströmin valintaa pidettiin merkkinä ekumeenisen luottamuksen kasvusta Suomessa. Toisaalta se heijasteli vapaakirkkojen aktiivista asemaa neuvoston toiminnassa.

Pääsihteerivaalin jälkeen julkisuudessa kyseltiin, olivatko naispappeuden vastustajat ja vapaakirkot ajaneet valinnassa luterilaisen valtakirkon yli. Luotettava kokonaistulkintaa vaalista on kuitenkin erittäin vaikea esittää. Vaalissa ei esim. ollut lainkaan ortodoksista tai katoilaista ehdokasta. Siksi Jan Edström ei välttämättä ollut valitsijoille niinkään vapaakirkollinen miespappi, vaan ehkä ennemminkin ei-luterilainen seurakuntapappi.

Vaalissa lienee myös pyritty linjanveitoon neuvoston kotimaisen profiilin korostamiseksi. Monet neuvoston jäsenkirjoista ja -yhteisöistään suhtautuvat kriittisesti Kirkkojen maailmanneuvoston linjaan. Siksi ne pyrkivät ehkä heikentämään Suomen ekumeenisen neuvoston kytkentää Geneveen henkilötasollakin.

Uusi johto

Neuvoston johtoon vuosiksi 1993 - 1995 valittiin arkkipiispa *Johannes* (ort.). Hän jatkaa neuvoston puheenjohtajana nyt toista kautta. Varapuheenjohtajiksi tulivat lähetysohjaaja *Olof Göthelid* (FMF), tuomiorovasti *Mikko Heikka* (lut.) ja rovasti *Veikko Purmonen* (ort.).

Neuvoston hallitukseen valittiin puheenjohtajiston lisäksi neljä muuta jäsentä: pastori *Erik Hellsten* (ruots. met.), isä *Heikki Huttunen* (ort.), teol. kand. *Margatta Jaanu-Schröder* (kat.) ja pastori *Pirjo Työrinöja* (lut.).

Neuvoston jäseniä valittaessa tapahtui useita huomattavia henkilövaihdoksia. Eläkkeelle siirtymisen takia esimerkiksi sellaiset neuvoston pitkäaikaiset jäsenet kuin piispa *Samuel Lehtonen* (lut.), jaostopäällikkö *Lorenz Grönvik* (lut.), koulunjohtaja *Antti Lehtinen* (lut.), eversti *Mauri Palmunoksa* (Pel.arm.), rovasti *Risto Ruskomaa* (lut.) ja pääsihteerin *Mannu Sinnemäki* (lut.) olivat viimeistä kertaa jäseninä neuvoston kokouksessa. Rovasti *Armas Vuoristo* (lut.) jätti samasta syystä pitkäaikaisen jäsenyytensä paikallisen yhteyden jaostossa. Suomen Vapaakirkon tarkkailijapaikan jätti päätoimittaja *Olavi Rouhe*. Ortodoksisen kirkon delegaatiossa piispojen määrä puoliintui, kun metropoliitta *Tiihon* ja piispa *Ambrosius* jättivät paikkansa nuoremmalle papistolalle.

Kaksi uutta tarkkailijayhteisöä

Neuvosto sai kaksi uutta tarkkailijajäsentä, kun vuosikokous hyväksyi International Evangelical Church -nimisen seurakunnan ja Suomen Poikien ja Tyttöjen Keskusten anomukset. *International Evangelical Church* on Helsingissä Suomen ja Yhdysvaltojen (ELCA) luterilaisten kirkkojen kanssa yhteistyössä toimiva englanninkielinen seurakunta, jota palvelee tällä hetkellä pastori *Charles Colberg* (lut.) Yhdysvalloista. Seurakunta kokoaa toiminnassaan varsin ekuumeenista joukkoa pääkaupunkiseudulla asuvia ulkomaalaisia yhteisiin jumalanpalveluksiin ja pienryhmiin. *Poikien ja Tyttöjen Keskus* puolestaan on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntia palveleva lapsityön järjestö.

Kuulumisia kansainvälisestä ekumeniasta

Vuosikokoukseen saatiin tuoreita terveisiä pohjoismaisesta yhteistyöstä ja kansainvälisistä oppikeskusteluista. Pohjoismaisen ekumeenisen neuvoston (NER) toimintaa esitteli ruotsalainen teologi *Gunnel Borgegård*, joka johtaa neuvoston toimistoa Uppsalassa. Tässä pohjoismaisessa ekumeenisessa järjestössä on kaksi suomalaista jäsentä, luterilainen ja ortodoksinen kirkko. Lisäksi suomalaiset baptistit, katolilaiset, metodistit ja Pelastusarmeija ovat mukana neuvostossa pohjoismaisen edustuksen kautta.

Helluntailainen teologi *Cecil Robeck* Yhdysvalloista kertoi vuosikokoukselle kansainvälisestä helluntailais-roomalais-

katolisista oppikeskusteluista. Robeck olikin ensikäden tietolähde asiassa, sillä hän on itse kuulunut vuosia dialogikomisssioon ja on nyt toinen oppikeskusteluiden puheenjohtajista. Robeck piti tätä keskusteluyhteysttä "maailman suurimman ja nopeimmin kasvavan" kristillisen yhteisön välillä välttämättömänä jo käytännön ristiriitojen selvittämiseksi. Tässä hän viittasi esimerkiksi proselytismikysymykseen, jota dialogissa käsitellään seuraavana pääaiheena.

Toisaalta Robeck myös korosti kristittyjen ykseyden periaatteellista hengellistä merkitystä myös helluntaiherätykselle: "Helluntailaistenkin on katsottava omien piiriensä ulkopuolelle." Robeckin vierailu oli tervetullut yllätys, joka toteutui suomalaisten helluntailaisten aloitteesta.

Robeckin toi Suomeen Saalem-tempeleissä järjestetty karismaattinen kokous, jossa esiintyi Robeckin lisäksi suomalaisia helluntailaissaarnaajia. Kokouksen ohjelmaan merkityt monet akateemiset oppiartot kertovat Yhdysvalloissa hankitusta akateemisesta koulutuksesta yllättävän monella suomalaisella helluntailaisteologilla. Onkin sinänsä erinomaista, että helluntaiherätyksen piirissä arvostetaan teologisia opintoja.

Voi vain toivoa, että teologisessa vuoropuhelussa helluntailaisten ja muiden kristittyjen välillä päästään Suomessakin yhä syvemmälle. Tästä on lupaavia merkkejä mm. eräiden helluntailaisteologien osallistumisessa Faith and Order -työskentelyyn Suomessa. Toiveet suuntautuvat suomalaisen helluntaiherätyksen nykyisiin ja tuleviin johtajiin. Saavatko he seurakuntansa vakuuttamaan Robeckin viestistä ekumeenisten pyrkimysten välttämättömyydestä?

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Saksan evankelisen kirkon (EKD) välinen neuvottelukokous 12. - 17.2.1993 Järvenpäässä

Pirjo Työrinoja

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja EKD:n välinen kirkkojen valtuuskuntien tapaaminen pidettiin Järvenpäässä helmikuun 12. - 17. päivinä 1993. Kyseessä oli toinen korkean tason valtuuskuntien kohtaaminen, jonka tarkoituksena oli teologisista kysymyksistä keskusteleminen ja yhteisten käytännöllisten haasteiden kohtaaminen sekä keskinäinen kirkollisen työn esittely. EKD:n valtuuskuntaa johti piispa *Klaus Engelhardt*. Kirkkomme valtuuskuntaa johti arkkipiispa *Vikström* ja hänen lisäkseen siihen kuuluivat kirkkoneuvos *Heikki Mäkeläinen*, pääsihteeri *Risto Cantell*, jaosto-

päällikkö *Lorenz Grönvik*, teol. tri *Simo Peura*, pääsihteeri *Markku Kotila* ja koulutussihteeri *Helena Tuomi*.

Ensimmäinen tapaaminen kirkkojemme välillä pidettiin syksyllä 1989 Saksassa, Hannoverin lähistöllä Wenningsenin luostarissa. Tällöin aiheina olivat kummankin osapuolen käymät dialogit ortodoksisten kirkkojen kanssa, suhteet Itä-Euroopan kirkkoihin. Leimaa antavaa kokoukselle oli vastikään tapahtunut Saksojen välisen muurin murtuminen. Lisäksi käsiteltiin diasporatyön kysymyksiä sekä suomalaisten parissa tehtä-

vää työtä Saksassa. Yhteisessä keskustelujen päätöskommunikassa todettiin, että molempia kirkkoja yhdistää samankaltainen maantieteellinen asema idän ja lännen kohtaamispaikkana. Korostettiin, että nykyajan kysymyksiä on kohdattava yhteisen sekä apostolisesta traditiosta että reformaation perinnöstä nousevan uskonperustan pohjalta.

Ensimmäisen kokoontumisen jälkeen on ollut kaksi erikoisasiantuntijatapaamista (Järvenpäässä 1990 ja Bad-Urachissa 1991), joissa on keskitytty erityisesti ortodoksidiialogista nouseviin teologisiin kysymyksiin.

Nyt pidetyssä Järvenpään neuvottelussa aiheina olivat Eurooppa ja kirkkomme, ekumeeniset suhteet, vanhurskauttamisen ulottuvuudet, erityisesti vanhurskauttaminen ja kristillinen elämä sekä kirkkomme ulkosuomalaistyö Saksassa. Suomalainen delegaatio esitteli myös Kirkko 2000 -prosessin sisältöä. Eurooppa-kysymyksen yhteydessä nousi kes-

keiseksi maassamme pidetty ETYK-kokous ja kirkkojen panos sen seurannassa. Saksalaisen seurakunnan työ Suomessa puolestaan esittäytyi sunnuntaina järjestetyn vierailun yhteydessä.

Jälleen todettiin, että kirkkoillamme on haastavia tehtäviä Euroopan muutosprosessin ja erityisesti Itä-Euroopan uudelleen muotoutumisen keskellä.

On kysyttävä yhdessä, mitä muutoksia eurooppalainen integraatio tuo kirkkoille. Edelleen on selvitettävä, miten kirkot suhtautuvat kasvavaan etnis-nationaalisen identiteetin etsintään ja mitä sanottavaa kirkkoilla on universaalista olemuksesta sekä Kristuksen kirkkoon kuulumisestaan käsin, jotta egoistinen nationalismi olisi voitettavissa ja rauha edistettävissä. Kirkkojen osallistumisen ekumeeniseen liikkeeseen nähtiin olevan luovuttamaton osa tätä yhteistä tehtävää. Samoin keskinäisen neuvottelukokouksen todettiin jatkossakin olevan tärkeä yhteisen tehtävän toteuttamisessa.

Raportti matkasta Roomaan 14. - 21.1.1993

Eero Huovinen

Kirkon ulkomaanasiain neuvosto päätti lähettää minut vuorollani Roomaan pitämään pyhän Henrikin päivänä ekumeenisen jumalanpalveluksen. Lisäksi matkan tarkoituksena oli keskustella Vatikaanin kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston edustajien kanssa, tavata paavi sekä Roomassa asuvia suomalaisia.

Torstaina 14.1. lensin yhdessä Rouvani kanssa Frankfurtin kautta Roomaan, jonka lentokentällä meitä oli vastassa Suomen Rooman suurlähettiläs *Ossi Sunell*. Hänen kuten myös Suomen Vatikaanin suurlähettilään *Henry Söderholmin* tuki oli ensiarvoisen tärkeä matkan onnistumisen kannalta.

Perjantaina 15.1. vierailin Vatikaanin ekumeenisessa neuvostossa, missä kardinaali *Edward Cassidy* otti minut vastaan. Läsä oli myös tohtori *Heinz-Albert Raem*. Runsaan tunnin mittaisen keskustelun aikana puhuttiin varsin laajasti luterilais-katolisten oppikeskustelujen edistymisestä. Nämä keskustelut ovat viime marraskuussa pidetyn Eisenachin

kokouksen jälkeen loppusuoralla. Noin puolet tulevasta asiakirjasta on sisällöllisesti jo lyöty lukkoon, ja ensi syyskuussa Würzburgissa Saksassa asiakirja on tarkoitus viimeistellä valmiiksi. Julkisuu-teen dokumentti tulisi todennäköisesti vuoden 1994 keväällä. Cassidy arvosti oppikeskusteluja hyvin korkealle ja uskoi, että niiden avulla ekumeniassa voidaan astua merkittävä askel eteenpäin.

Kardinaalin mielestä luterilaisten neuvottelijoiden keskuudessa vallitsevat erilaiset näkemykset ovat sävyttäneet dialogia. Selvimmin muusta luterilaisesta neuvotteluosapuolesta profiloituvat esiin göttingeniläinen prof. *Dorothea Wende-bourg* ja norjalainen prof. *Inge Lönning*. Usein luterilaisten kesken vallitsevat erilaisia käsityksiä siitä, mikä on oikea luterilainen oppi; katolisten neuvottelijoiden ryhmä on sensijaan homogeenisempi.

Keskustelussa Cassidyn kanssa tuli varsin laajasti esiin myös Vatikaanin Uskonopin kongregaation viime kesänä julkaissama ns. kommuunio-asiakirja sekä

siitä käyty ekumeeninen keskustelu. Luterilaisen maailmanliiton pääsihteerin *Gunnar Staalsettin* Madrasin kokouksen aikainen jyrkkä kritiikki oli marraskuun Eisenachin kokoukseen tullessa jo jonkun verran lieventynyt. Dokumenttia arvioi Cassidy kiinnitti huomiota sen "rajoituksiin" (limits). Monet olennaiset kirkolliseen yhteyteen ja kommunioon kuuluvat piirteet eivät ole siinä riittävästi tulleet esiin. Esim. kasteeseen perustuva kommunio olisi ansainnut keskeisemmän aseman dokumentissa.

Keskustelimme myös katolis-ortodoksisten suhteiden nykytilasta. Kardinaali korosti sitä, että Venäjän ja Itä-Euroopan poliittisella vapautumisella on ollut suuri merkitys ihmisten vapaalle mielipiteenmuodostukselle ja uskonnollisen elämän elpymiselle. Katolisen kirkon ensisijainen periaate on huolehtia oman kirkkonsa jäsenistä eikä pyrkiä mihinkään muihin laajentumishankkeisiin. Uniaattikysymyksen vaikeus tuli jälleen esiin.

Cassidy totesi, että Venäjän ortodoksien kirkon johdon kanssa on ylätasolla voitu sopia yhteisistä pelisäännöistä paremmin kuin mitä käytännön tasolla paikallisesti. Kardinaali antoi minulle Paavillisen Venäjän komission (Pontificia Commissio pro Russia) laatiman asiakirjan, jossa on esitelty niitä periaatteita ja käytännön ohjeita, joita roomalaiskatolinen kirkko toiminnassaan Venäjällä pyrkii noudattamaan. Kiinnostavaa on, että näissä Vatikaanin ohjeissa on paljon samanlaista problematiikkaa kuin mitä meidän kirkomme ja Venäjän ortodoksien kirkon välillä on ollut ns. Missio Volga -keskusteluissa.

Lopuksi toivotin kardinaali Cassidy'n tervetulleeksi Suomeen ensi elokuussa ja luovutin hänelle uuden suomenkielisen raamatunkäännöksen.

Lauantaina 16.1. vierailin Jeesuksen Pyhän Sydämen veljeskunnan keskuksessa, missä keskustelin tohtori *Adrian Borstin* ja tohtori *Jan Aartsin* kanssa sääntökunnan toiminnasta ja tulevaisuuden suunnitelmista. Puhuimme myös Italiassa asuvien suomalaisten parissa tehtävästä kirkollisesta työstä. Tohtori Borst kuuluu Rooman Suomi-seuran hallitukseen ja on tässä ominaisuudessa hyvin selvillä suomalaistyön kysymyksistä.

Sunnuntaina 17.1. kello 11.15 oli Birgitaalaisluostarin Pyhän Katariinan kappelissa pohjoismaainen jumalanpalvelus, jossa syksyllä virkaansa astunut ruotsalainen pastori *Björn-Eric Carlsson* toimitti liturgian ja jossa saamasin ruotsiksi ja suomeksi. Suurin osa jumalanpalvelukseen osallistuvista oli ruotsalaisia, mutta paikalla oli myös kymmenkunta suomalaista.

Pastori Carlsson on hyvin yhteistyömyönteinen ja kertoi mm. suunnitelmistaan järjestää ensi maaliskuussa yhteispohjoismaainen jumalanpalvelus samassa kappelissa. Jätin hänelle uuden suomalaisen raamatunkäännöksen Katariinan kappelissa käytettäväksi.

Ilmapäivällä olimme Rouvan kanssa suurlähettiläs Sunellin residenssissä lounaalla. Läsnä olivat molemmat suurlähettiläät rouvineen sekä parhaillaan Roomassa vierailulla ollut liikenneministeri *Ole Norrback* ja Valtionrautateiden pääjohtaja *Eino Saarinen*. Illoisina saatoimme todeta, että molempien suurlähettiläiden ja allekirjoittaneen lisäksi myös pääjohtaja Saarinen on vanha norssi, minkä lisäksi rouva *Leena Söderholm* on Norssin entinen auskultantti, "naskali". Luovutin molemmille suurlähettiläille uudet raamatunkäännökset.

Sunnuntai-iltana tri Raem tarjosi Rouvaleni ja minulle illallisen, jonka aikana saatoimme keskustella pitkään, perusteellisesti ja vapaasti monista ajankohtaisista ekumeenisista kysymyksistä, mm. Vatikaanin sisäisistä suhteista, uudesta roomalaiskatolisesta katekismuksesta jne.

Maanantaina 18.1. aamupäivällä olin paavi *Johannes Paavali II* yksityisvastaanotolla hänen työhuoneessaan yhdessä tohtori Jan Aartsin, tohtori Raemin ja Rouvani kanssa. Paavi vaikutti hyväkuntoiselta ja hyväntuuliselta. Hän muisteli lämminlämmöllä Turun tuomiokirkossa pidetyn rukousjumalanpalveluksen hengellistä ilmapiiriä, kävelyään aurinkoisessa säässä arkkipiispan taloon ja tapaamisten vapaamuotoista ilmapiiriä.

Kysyin paavilta, millainen hänen mielestään ekumeeninen säätö tällä hetkellä on - useinhan väitetään, että kirkkojen välillä vallitsee jonkinlainen takatalvi. Paavi vastasi, että ilmasto voi olla eri puolilla maailmaa hyvinkin erilainen. Skandinaviassa ei hänen mielestään ole talvi, vaan siellä on pikemminkin nähtävissä kevään merkkejä. Sensijaan muualla maailmassa on alueita, joissa ilma on viileämpi. Ymmärsin paavin tarkoittavan lähinnä uniaattikysymystä ja myös Jugoslaviaa.

Keskustelun aikana tiedustelin paavilta myös hänen kantaansa viime kesänä julkaistuun kommunio-asiakirjaan. Paavin mielestä on ensinnäkin muistettava, että asiakirja on melko lyhyt. Toiseksi on pidettävä mielessä, että asiakirja sisältää vain "some aspects" laajasta ja monivaikteisesta kommunio-ongelmasta.

Käsitykseni mukaan paavin vastausta on pidettävä varsin merkittävänä itsekritisenä ja ekumeenisena kannanottona,

varsinkin kun hän ilmaisi sen toisen kirkkokunnan edustajille. Jälkikäteen arvioimme paavin vastausta yhdessä tri Raemin kanssa. Hän piti omasta puolestaan sopivana, että paavin näkökohdista kerrotaan myös julkisuudessa.

Paavi puolestaan tiedusteli, minkälainen on kirkon ja valtion suhde Suomessa. Vastauksessani viittasin yhtäältä Suomen historialliseen kehitykseen ensin autonomisena ja sitten itsenäisenä valtiona, toisaalta Suomen ja muiden pohjoismaiden erilaisiin kirkko ja valtio -suhteisiin. Yhdessä tohtori Jan Aartsin kanssa saatoimme myös korostaa Suomessa vallitsevia hyviä suhteita katolisen ja luterilaisen kirkon välillä.

Paavin kanssa käydyn keskustelun jälkeen luovutin hänelle uuden suomalaisen raamatunkäännöksen, minkä jälkeen työhuoneen toisessa päässä otettiin virallisia valokuvia. Paavi puolestaan luovutti minulle katolisen piispan hopeisen pektoraaliristin, jonka kaikki katoliset piispat olivat viime piispainsynodissa saaneet häneltä. Paavi kommentoi lahjoja sanomalla, että hän sai suuren lahjan, kun sensijaan hänen lahjansa minulle on vain pieni - tosin "small is beautiful".

Sittemmin paavin lahjoittamasta piispanrististä käytiin Roomassa monta keskustelua. Kardinaali *Willebrands* korosti, että paavi ei anna tällaisia lahjoja sattumalta, vaan niihin sisältyy syvää symboliikkaa. Willebrands tulkitsi lahjaa sanomalla myös, ettei paavin ole ollut kättenpäällepaneminen, vaan että lahjallaan paavi halusi osoittaa, mihin suuntaan kirkkojen välisissä suhteissa tulisi kulkea. - Myöhemmin myös kardinaali *Ratzinger* kiinnitti uteliaana huomiota siihen, että minulla oli kaulassa paavin antama synodiristi.

Maanantai-iltapäivänä keskustelin Villa Lantessa suurlähettiläs Henry Söderholmin kanssa ennen hänen järjestämäänsä vastaanottoa. Söderholm korosti suurlähetystön suopeaa suhtautumista Henrikin päivän messun toteuttamiseen ja muutenkin kirkollisen yhteistyön ja toiminnan tukemiseen. Lähetystö tulee vastaisuudessa osallistumaan Henrikin päivän messun ja muiden siihen liittyvien tapahtumien järjestelyihin.

Suurlähettiläs Söderholmin järjestämälle vastaanotolle, joka siis pidettiin Villa Lantessa, kokoontui suuri joukko Vatikaanin keskeisiä vaikuttajajahmoja, paikallisia Vatikaaniin delegoituja lähettiläitä, kulttuurihenkilöitä, Roomassa asuvien suomalaisten edustajia jne. Merkittävä yksityiskohta oli, että suurlähettiläs Söderholm oli vastaanottokutsuunsa merkinnyt sen järjestettävän allekirjoitaneen ja tohtori Aartsin Rooman-vierailun johdosta.

Maanantai-iltana keskustelin myös Suomen Rooman instituutin johtajan, dosentti *Margareta Steinbyn* kanssa Villa Lanten ja muiden tieteellisten ja kulttuuri-instituuttien toiminnasta. Tässä yhteydessä todettiin mm., että tällä hetkellä kahta Suomen ulkomaista instituuttia johtaa teologi, nimittäin dosentti *Gunnar af Hallström* Ateenassa ja filtri *Jaakko Rusama* Lontoossa.

Tiistaina 19.1. aamupäivällä vierailin paavillisessa Gregorianan yliopistossa, missä tapasin dekaani *Jared Wicksin*, tunnetun Luther-tutkijan ja ekumeenikon. Wicks on myös luterilais-katolisen dialogikomission jäsen. Keskustelussamme tuli ilmi katolisten ekumeenikkujen laaja kriittisyys kommuunio-asiakirjaa kohtaan. Keskustelin Wicksin kanssa myös ensi kesän USA:n vierailustani, osallistumisesta yhdessä muiden suoma-

laisten teologiensa kanssa Luther-tutkijoiden kokoukseen St. Paulissa ja vierailusta ELCA:n päämajassa Chicagossa, josta Wicks on kotoisin.

Tiistaina tarjosin lounaan Italiassa asuvalle pastori *Aija Kaartisel*lle, joka Luterilaisen maailmanliiton stipendivuoden jälkeen on jäänyt asumaan ensin Firenzeen ja nyttemmin Napoliin. Pastori Kaartinen on yhteistyössä Italian saksalais-luterilaisen kirkon kanssa pyrkinyt hoitamaan paikallisia suomalaisia. Kaartinen on oma-aloitteisesti kiertänyt ympäri Italiaa pitämässä jumalanpalveluksia suomalaisille. Hän on myös lähettänyt suomalaisille kyselykaavakkeen, jossa hän tiedustelee halukkuutta osallistua kirkolliseen työhön ja ottaa taloudellista vastuuta saksalaisen kirkon yhteydessä tehtävästä suomalaistyöstä.

Tiistaina klo 16.30 Santa Maria sopra Minerva -kirkossa oli Henrikin päivän suomalainen messu. Kirkkokansan joukossa olivat *Göran* ja *Elisabeth Stenius*, jotka tasan 50 vuotta aikaisemmin olivat järjestäneet ensimmäisen suomalaisen, silloin katolisen jumalanpalveluksen samassa kirkossa. Nyt vietetyssä messussa osanottajia oli noin 100. Kappelin etupenkissä istuivat mm. kardinaali Jan Willebrands, arkkipiispa *Dupréy* sekä muita Vatikaanin ykseysneuvoston edustajia.

Suomessa oli messua varten laadittu moniste, joka jaettiin kirkkokansalle. Birgittalaissisarret äiti *Tekla Famigliettin* johdolla olivat etukäteen harjoitelleet jumalanpalveluksen virret ja muun musiikin. Toimitin suomalaisen ehtoollisjumalanpalveluksen pastori Carlssonin avustamana. Tohtori Jan Aarts saarnasi suomeksi ja italiaksi. Suurlähettiläs Ossi Sunell luki epistolatekstin suomeksi ja tohtori *Leonardo Emberti* (kat.) saman tekstin italiaksi. Muutamia rukouksia pidin

myös englanniksi. Kolehti kerättiin S. Maria sopra Minerva -kirkon hyväksi. Osa kirkon isistä suhtautui myönteisesti messun järjestämiseen, mutta myös kriittisiä kyselyjä messun luonteesta esitettiin. Jan Aartsin läsnäolo ja etevä suhtautuminen edesauttoivat messun toteuttamista.

Jumalanpalveluksen vaikuttavin kohta oli, kun ehtoollisensaajan aikana ensin äiti Tekla ja kardinaali Willebrands ja sitten myös useat muut ekumeenisen neuvoston edustajat tulivat alttarille siunattaviksi. Siunasin heidät panemalla ensin käteni kunkin oikealle olkapäälle ja piirtämällä sitten ristinmerkin rintaan. Katolilaisten tulo alttarille ehtoollisvieraiden jälkeen oli liturginen ele, joka kaikessa yksinkertaisuudessaan oli vaikuttava kokemus. Myös sen ekumeeninen symboliarvo on suuri. Onkin ilmeistä, että eleillä ja vertauskuvilla pyritään ilmaisemaan sellaista, mikä ankan käsitteellisesti on vaikeampaa.

Messun jälkeen kirkkovieraat siirtyivät birgittalaisluostarin tiloissa järjestetyille vastaanotolle. Tällöin tarjoutui tilaisuus keskustella mm. kardinaali Willebrandsin ja monien suomalaissiirtolaisten kanssa.

Vastaanoton jälkeen illastimme yhdessä S. Egidion yhteisön edustajien kanssa, joista tri *Emberti* ja prof. *Ambrogio Spreafico* ovat minulle ennestään tuttuja. He kertoivat varsin kiinnostavia seikkoja Assisin rauhanrukouksesta ja sen taustatekijöistä. Yksi kiintoisa piirre oli ortodoksisten kirkkojen edustuksen vähäisyys Assisissa. S. Egidion edustajat, jotka jo usean vuoden ajan ovat järjestäneet rauhanrukouksia ja -kokouksia, ovat hyvin informoituja paitsi uskontojen välisistä myös kansanvälis-poliittisista kysymyksistä. He pyysivät välittämään arkki-

piispa Vikströmmille kardinaali *Carlo Maria Martinin* kutsun ensi syyskuussa Milanossa järjestettävään rauhankokoukseen ja jättivät vastaavan kutsun myös minulle. Äiti Teklan ja birgittalaissisarten vieraanvaraisuus oli suurenmoista.

Keskiviikkona 20.1. aamupäivällä tapasin saksalais-luterilaisen kirkon dekaanin, pastori *Hans Philippin*, joka kertoi oman kirkkonsa historiasta ja nykytilanteesta. Yhtäältä ekumeeniset suhteet ovat menneistä ajoista selvästi avautuneet, mutta toisaalta vähemmistökirkon asema on monessa mielessä vaikea.

Päivällä vierailin Uskonopin kongregaatiossa, missä keskustelin runsaat puoli tuntia kardinaali *Joseph Ratzingerin* kanssa. Kiitin häntä siitä kirjeestä, jonka hän oli väitöskirjani saksannoksen johdosta lähettänyt. Ratzinger tunsikin muutenkin jonkun verran suomalaista systemaattista teologiaa. *Saku Toivian*sen pian valmistuvaa väitöskirjaa Ratzingerin omasta ajattelusta hän oli luonnollisesti seurannut, ja myös *Juha Junttilan* työ Heinrich Schlieristä oli hänelle tuttu. Ruotsin ja Suomen luterilaisten kirkkojen liturginen traditio kiinnosti Ratzingeria.

Pääosa keskustelustamme koski kommuunio-asiakirjaa ja sen ekumeenista vastaanottoa. Ratzinger sanoi, että asiakirjaan kohdistunut ekumeeninen kritiikki oli ollut hänelle hienoinen yllätys. "Muutamat formuloinnit" asiakirjassa olisivat voineet olla toisenlaisia. Muiden kristillisten kirkkojen "haavoittuneisuus" koskee Ratzingerin mielestä vastaavaroisesti myös roomalais-katolista kirkkoa. Kristillisten kirkkojen ero ei ole haava vain muissa yhteisöissä, vaan myös katolisessa kirkossa. Ratzingerin mielestä tällä haavoittuneisuuden vastaavaruudella asiakirja oli pyrkinyt as-

tumaan askeleen Vatikaanin toisesta konsiilista eteenpäin. Luovutin Ratzingerille Suomen luontoa esittelevän kuvateoksen.

Iltapäivällä oli suurlähettiläs Sunell järjestänyt "ekumeenisen lounaan", johon osallistui noin 30 henkeä mm. ekumeenisesta neuvostosta, yleensä Vatikaanista ja paikallisista suomalaisista.

Suurlähettiläs Sunellin autonkuljettaja vei meidät lentokentälle, josta palasimme Finnairin koneella Helsinkiin.

Rooman matkan tapahtumista ja keskusteluista minulla oli tilaisuus informoida Luterilaisen Maailmanliiton pääsihteeriä Gunnar Stålsettia ja tutkimusosaston johtaja Viggo Mortensenia vieraillessani 5.2.1993 Genevessä Ekumeenisessa kokouksessa. Samana päivänä keskustelin myös Euroopan kirkkojen konferenssin pääsihteerin Jean Fischerin kanssa. Kaikki mainitut henkilöt olivat varsin kiinnostuneita siitä, millä tavalla Suomen luterilainen kirkko pitää yhteyksiä roomalauskatoliseen kirkkoon. Pääsihteeri Fischerin tulkinta entisen Jugoslavian uskonnollisesta tilanteesta poikkesi selvästi siitä, mitä Roomassa olin kuullut. Katolisen ja ortodoksisen kirkon kiristyneet suhteet lyöivät leimansa myös Jugoslavian kriisiin.

Esitän lopuksi muutamia periaatteellisia toteamuksia ja käytännön ehdotuksia Rooman matkan johdosta:

1. Ekumeenista suomalaista messua arvostavat Roomassa sekä paikalliset suomalaiset että Vatikaani ja erityisesti sen ekumeeninen neuvosto. Jo vakiintuneen käytännön jatkaminen on siten tärkeää.

2. Matkan yhteydessä tarjoutuu lukuisia mahdollisuuksia tavata kirkkomme ja yleensäkin ekumenian kannalta tärkeitä henkilöitä. Olisi syytä harkita, millä tavalla näitä tapaamisia voitaisiin etukäteen suunnitella ja millaisia pitkäjänteisiä tavoitteita niille pitäisi asettaa. Kirkollisen ja teologisen informaation vaihto erityisesti luterilais-katolisista oppi-keskusteluista olisi hyvin hyödyllistä.

3. Yhteydet molempiin Suomen suurlähetystöihin ovat ensiarvoisen tärkeitä. Suurlähettiläs Sunell jää eläkkeelle ensi syksynä. Hänen seuraajaansa tulee ajoissa ottaa yhteyttä.

4. Kirkkomme edustaja Henrikin messuun tulisi valita ajoissa, ja edellisten matkojen raportit tulee saattaa seuraavien edustajien tietoon.

5. Suomalainen messu toteutuu parhaiten, jos se liturgisen rikkauden ohella on riittävän yksinkertainen ja familiaari. Esimerkiksi laulettavien virsien tulee olla kaikkein tutuimpia. Kun messu pidetään Henrikin päivänä, on suomalais-ruotsalainen messu luontevaa pitää lähisunnuntaina p. Katariinan kappelissa. Molemmista olisi hyvä tiedottaa Italiassa asuville suomalaisille ajoissa. Vastaanotto messun jälkeen on tärkeä; birgittalaisisarten tilat soveltuvat tähän tarkoitukseen hyvin. Birgittalaisisarten tuki on muutenkin suuri. Ehtoollisvälineet ja -aineet järjesti tri Aarts, liturginen vaatetus saatiin lainaksi ruotsalaiselta pastorilta.

6. Ulkosuomalaistyön jaostossa voitaisiin pohtia, pyritäänkö työtä Italian ja Rooman suomalaisten parissa koordinoimaan yhteistyössä ruotsalaisen seurakunnan vai saksalais-luterilaisen kirkon kanssa.

Luther-tutkijat Linköpingissä 21. - 24.1.1993

Kari Kopperi

Tammikuussa järjestettiin Linköpingissä Ruotsissa toinen pohjoismainen reformaation tutkijoiden kokoontuminen "Nordiskt Forum för studiet av Luther och luthersk teologi". Koska tämä organisaatio on varmasti tuntematon monille Resektion lukijoille, lienee paikallaan kertoa aluksi vähän sen historiaa.

Nordiskt Forumin synty

Nordiskt Forum syntyi aikoinaan suomalaisten ja tanskalaisten Luther-tutkijoiden Saksassa käymien keskustelujen pohjalta. Havaittiin, että skandinaaviset Luther-tutkijat tapaavat toisiaan vain

Keski-Euroopassa järjestetyissä kokouksissa, vaikka selvästi oli tarvetta yhteisiin keskusteluihin, varsinkin kun pohjoismaiset tutkijat näyttivät usein kritisoivan mannermaisia tutkijoita samanlaisista asioista. Varsinaisesti Nordiskt Forum perustettiin TARF:n (Theologischer Arbeitskreis für Reformationsgeschichtliche Forschung) kokouksessa Wittenbergissä 1990. Tuolloin päätettiin, että ensimmäinen kokous järjestetään Helsingissä syksyllä 1991 ja jokaiseen pohjoismaahan valittiin yhteyshenkilö vastaamaan informaation levittämisestä. Tuolloin sovittiin myös, että Forumiin kutsuttavat Luther-tutkijat voivat olla sekä systemaattikkoja että kirkkohistorioitsijoita.

Ensimmäinen kokoontuminen toteutui Helsingissä marraskuussa 1991. Kokoukseen osallistui tuolloin noin 30 tutkijaa Tanskasta, Norjasta, Ruotsista ja Suomesta. Helsingin kokous onnistui erinomaisesti. Etenkin kokouksessa käyty mielipiteidenvaihto oli poikkeuksellisen intensiivistä ja asiapitoista. Kokouksessa pidetyt esitelmät päätettiin julkais- ta (ilmestyvät lähiaikoina kirjana Luther-Agricola seuran sarjassa) ja jatkaa yhteisiä kokoontumisia. Seuraavaksi kokoon- tumispaikaksi valittiin Linköping.

Linköping Pohjoismaiden teologiselle kartalle

Linköping ei ole mitenkään tunnettu teo- loginen keskus, vaikka sen vanhan hiip- pakuntakirjaston kokoelmat ovat huo- mattavat. Linköpingin nuorena yliopis- tossa ei ole erillistä teologista tiedekun- taa. Yliopisto on hyvin erikoinen, sillä siellä ei ole perinteisiä tiedekuntia, vaan on kokeiltu poikkitieteellistä koulutusta, jossa opetus keskittyy erilaisten teemo- jen ympärille.

Teemoja on viisi: Vesi luonnossa ja yh- teiskunnassa (V), Tekniikka ja yhteis- kunnallinen muutos (T), Terveys ja sai- raanhoito yhteiskunnassa (H), Kom- munikaatio (K) ja Lapsi (B). Teema-yli- opistossa on myös pieni uskontotieteelli- nen osasto, joka vastasi kokouksen jär- jestämisestä dos. Carl Axel Aureliuksen johdolla.

Valmistautuminen St. Paulin kokoukseen

Helsingin kokouksessa sovittiin, että seuraavan Nordiskt Forumin tavoitteena on valmistautuminen kuluvan vuoden elokuussa St. Paulissa (USA) järjestettävään kahdeksanteen Luther-tutkijoiden kansainväliseen kokoukseen. Tavoitteen toteuttamiseksi oli sovittu, että Linköpin- gissä käsiteltäisiin St. Paulin kokouksen aihetta "Vapaus".

Tavoite onnistui kuitenkin vain osittain. Varsinaisesti aihetta käsiteltiin Steffen Kjeldgaard-Pedersenin ja Tuomo Man- nermaan esitelmissä, joissa tarkasteltiin Lutherin traktaattia Kristityn vapaudesta. Mannermaan esitelmän otsikko oli "Frei- heit als Liebe" ja siinä Lutherin vapaus- käsitystä lähestyttiin rakkauden proble- matiikasta käsin. Esitelmässä korostet- tiin kristityn partisipaatiota vapauteen, joka on Jumalan olemuksellinen ominai- suus. Kjeldgaard-Pedersenin esitelmän aiheena oli "Freiheit und Gerechtigkeit". Hän lähestyi aihetta kristityn ihmisen nä- kökulmasta ja pohti kristityn vapauden ja alamaisuuden liittymistä toisiinsa.

Nämä kaksi esitelmää olisivat antaneet mahdollisuuden hyvään ja mielenkiintoi- seen keskusteluun Kristityn vapaus-trak- taatin partisipaatioteologiasta, mutta va- litettavasti kokouksen aikataulu ei suo- nut siihen mahdollisuuksia eikä myö- hemminkään ollut enää mahdollisuutta palata tähän aiheeseen. Varsinainen kes- kustelu näistä aiheista tullaankin toden- näköisesti käymään vasta elokuun ko- kouksessa St. Paulissa.

Pohjoismainen Luther-kuva

Kokouksen esitelmistä suurin osa käsit- teli loppujen lopuksi pohjoismaista Lut- her-kuvaa ja katekismustradition merki- tystä. Ingun Montgomeryn esitelmän ai- heena oli Kaarle IX ja Luther. Esitelmäs- sään hän kuvasi Lutherin teologian vai- kutusta Kaarlen kirjoittamaan katekis- mukseen. Carl Axel Aurelius esitteli omassa esitelmässään suunnitelmansa tutkia ruotsalaista Luther-kuvaa. Hänen ideansa oli verrata vuosien 1617, 1717 ja 1817 Luther-juhlissa pidettyjä virallisia juhlapuheita ja tarkastella niissä näkyvää Luther-kuvaa. Alustavan kartoituksen mukaan näyttää nimittäin siltä, etteivät juhlapuhujat olleet ollenkaan kiinnostu- neita Lutherista sinänsä, vaan ainoastaan oman aikansa kulttuurista, jossa Luther esiintyy lähinnä vain nimenä ja symboli- na.

Leif Grane esitti yleisöluennossaan yleis- luontoisen kuvauksen Lutherin suhteista humanisteihin ennen vuotta 1521. Toi- sessa laajemmalle yleisölle tarkoitettussa luennossa Birgit Stolt esitti retorisesti erinomaisen esitelmän "Luther och gläd- jen". Esitelmässä torjuttiin Ruotsissa il- meisen yleinen karikatyyri Lutherista kaiken elämän ilon kieltäjänä ja tuhoaja- na. Stoltin esitys kuului Linköpingissä järjestettävään Luther-luento- ja sarjaan ja se keräsi erittäin runsaan kuulijakun- nan. Tutkijoille esitelmä ei tarjonnut pal- jonkaan uutta materiaalia.

Norjalaisen Oddvar Jenssenin ja ruotsa- laisen Egil Johannssonin esitelmät käsit- telivät pohjoismaista katekismustradi- tiota. Niissä osoitettiin, miten lyhyistä merkinnöistä 1600-luvun kirkonkirjoissa voi seurata lukutaidon leviämistä Poh- joismaissa. Samalla he kykenivät näyttä-

mään, mitä asioita katekismusopetukses- sa painotettiin. Mielenkiintoisin löytö oli, että kirkonkirjojen merkintöjen pe- rusteella ns. "huoneentaulun" asema on ollut paljon vähäisempi kuin on luultu. Keskeisintä katekismusopetuksessa on- kin alusta alkaen ollut käskyt ja uskon- tunnustus.

Kokouksen anti

Luterilaisen tradition asema ja vaikutus Pohjoismaissa nousi kokouksen keskei- seksi teemaksi. Syynä lienee se, että Ruotsissa ja osittain myös Norjassa tä- mäntyyppinen reformaation tutkimus on korkealla tasolla. Alunperin Forumin ta- voitteenä oli kuitenkin keskittyminen ni- menomaan Luther-tutkimukseen ja sen ajankohtaisiin teemoihin. Vaikka esitel- mät olivatkin mielenkiintoisia, muodos- tui kokous tässä suhteessa pettymykses- si.

Tämänkertainen tematiikka uhkasi aihe- uttaa myös koko Forumin painopisteen muutoksen teologisesta historialliseksi, sillä pohdittaessa seuraavien kokousten järjestämistä esitettiin ajatus, että jatkos- sa keskityttäisiin luterilaisen tradition le- viämiseen ja vaikutukseen Pohjoismais- sa. Idea kuitenkin torjuttiin ja Nordiskt Forumin painopisteenä tulee säilymään Lutherin teologian tutkimus.

Kokouksen merkittävin anti olikin Nor- diskrt Forumin puitteissa tehtävän poh- joismaisen yhteistyön jatkuminen. Seu- raava kokous järjestetään Kööpenha- minassa keväällä 1995.

Lutherin teologian ekumeeninen merkitys löytymässä

Triniteettiteologinen symposium Neuendettelsaussa 18. - 22.3.1993

Antti Raunio

Klassinen kolminaisuusoppi on ollut varsin protestanttisessa teologiassa pitkään syrjässä, vaikka kristilliset kirkot ovatkin siitä aina pitäneet kiinni. Onhan yksi vaikutusvaltainen modernin teologian paradigma pitänyt triniteettioppia osoitukseksi kirkon dogman liittymisestä vanhentuneeseen metafysiikkaan ja nykyihmisen elämäntilanteeseen. Viime aikoina kolminaisuusoppi on kuitenkin ollut palaamassa takaisin kristillisen teologian keskusteluun. Ehkä tämä on yksi osoitus siitä, että valistuksen jälkeisessä teologiassa muotoutuneet asetelmat ovat, vaikkakin hitaasti, muuttumassa. Tuskin vielä joitakin vuosia sitten olisi ollut mahdollista etsiä Lutherin teologian ekumeenista käyttöoimaa triniteettiopista.

Vanhakirkollisen triniteettiopin ja Lutherin teologian suhde on noussut niin vahvasti tutkimuksen polttopisteeseen, että aiheesta Luther ja trinitaarinen traditio järjestettiin Ratzeburgin Luther-Akatemian, Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin ja Suomen Akatemian rahoittaman Reformaation teologian tutkimusprojektin yhteistyönä tutkijasymposium Neuendettelsaussa Saksassa. Mukana oli tutkijoita USA:sta, Saksasta, Ranskasta sekä Suomesta.

Ekumeeniselta kannalta katsoen kokouksessa oli kysymys ennen muuta luterilaisen teologian liittymisestä vanhakirkolliseen perintöön. Suomalaisen tutkimuksen näkökulmasta oli kysymys erityisesti siitä,

miten täällä muodostunut Luther-tulkinta avaa mahdollisuuksia ymmärtää Lutherin teologian vanhakirkollisia liittymiä. Keskeisenä herätteenä kokouksen järjestämiselle oli saattaa Suomessa ja USA:ssa esitetyt samansuuntaiset tulokset dialogiin keskenään. Kokouksessa kuultiin myös katsaukset moderniin triniteettiä koskevaan keskusteluun luterilaisessa teologiassa ja ekumeenisissa kahdenvälisissä dialogeissa. Kuten esitelmöitsijä André Birmelé totesi, bilateraalisten keskustelujen anti on tässä asiassa kuitenkin varsin niukka.

Kokouksen avausesitelmän piti prof. Robert W. Jenson Minnesotasta USA:sta. Hänen perusteensa on, että vaikka idän ja lännen teologioita sävyttää erilainen tapa tarkastella Jumala-oppia, niiden välisen kirkon jakautumisen "perusta" on kuitenkin yhteinen triniteettiteologinen puutteellisuus. Suurempia ongelmia Jenson näki läntisessä teologiassa, koska se ei ole "läpeensä" trinitaarista, vaan tarkastelee Jumala-oppia toisaalta Jumalan olemisen ja attribuuttien, toisaalta kolminaisuuden näkökulmasta. Lännen Jumala-opillinen ongelma on, että Jumalan ominaisuuksien suhdetta kolminaisuuteen ei ole selvitetty. Itäinen teologia on puolestaan alusta loppuun trinitaarista. Kirkon "Pyhän Tradition" on määrä välittää Jumalan kolmiyhteisen läsnäolo.

Läntisessä traditiossa ei lähtökohta ole niinkään Jumalan kolminaisuus kuin tietty viesti, evankeliumi ja sen vaikutus. Läntisen teologian peruskysymystä, siitä mitä evankeliumi on, lähestyttiin Jensonin mukaan kahdella tavalla: Lutherin seuraajat analysoivat itse evankeliumin sanan luonetta kun taas katoliset analysoivat Jumalan uskoviassa vaikuttamaa transformatiota. Hän korostaa, että näitä vanhurskauttamisoppeja ei voi identifioida mutta niitä ei myöskään pidä erottaa toisistaan. Itse asia, josta kummassakin on kyse, on kolmiyhteinen tapahtuma. Asian tarkastelun esteenä on kuitenkin kaksi kolminaisuus-

opillista erehdystä. Toinen on lännen varhainen päätös, että Henki ei anna itseään, vaan luotuja lahjoja. Tällöin ihmisessä tapahtuva transformatio irtautuu Hengen omasta sisäisestä kolminaisuudesta. Länsi ei ole kyennyt näkemään. Hengen pelastushistoriallisen toiminnan kolmiyhteistä perustaa.

Idän ja lännen yhteinen Jumala-oppia koskeva peruserhdys koskee Jensonin mukaan Jumalan persoonallisuuden ymmärtämistä. Ei ole olemassa kolmiyhteisen Jumalan persoonallisuuden oikein tavoitettavaa tapaa ymmärtää persoonan käsitettä. Jensonin oma ratkaisuehdotus lähtee siitä, että ego ja tietoisuuden transsendentaalista keskusta ei pidetä identtisinä eikä persoonana olemisen siksi perustu niiden identiteettiin. Pikemminkin persoona sisältää egon ja tietoisuuden sekä niiden välisen relaation. Jumalan ykseyttä ei tarvitse tällöin identifioida persoonan ykseyden kanssa, vaan Jumala voi olla monella tavalla persoonallinen. Jensonin mukaan Jumalan ykseys tarkoittaisi Jumalan elämän ykseyttä. Puhe "yhdestä Jumalasta" viittaa Isän, Pojan ja Hengen keskinäiseen energiaan. Joihinkin narratiivisen teologian korostuksiin liittyen Jenson totesi, että elämäntarinan dramaattinen koherenssi on riittävä ykseys, sen takana ei tarvitse olla mitään "liikkumatonta ousia". Lopuksi Jenson viittasi Lutheriin yhtenä niistä, joiden teologia voisi auttaa eteenpäin trinitaarissa ajattelussa.

Tuomo Mannerman esitelmä "Lutherin trinitaarista ontologiasta" olisi itse asiassa ollut ainakin osittain suora vastaus Jensonin esittämiin - paikoitellen hiukan suoraviivaisiin - teeseihin. Tri Notger Slenczkan korreferaatti johdatteli keskustelun kuitenkin enimmäkseen jo ennenkin kuuluihin saksalaisen teologian vaikeuksiin ymmärtää suomalaista Luther-tutkimuksen positiota. Toinen ongelma näyttää koskevan teologian tekemisen metodia ja erityisesti filosofian ja teologian suhdetta,

toinen taas mahdollisuutta ymmärtää Jumalan "reaalinen" tai "olemuksellinen" läsnäolo luodussa. Puhe Lutherin "ontologiasta" näyttää johtavan saksalaisten korvissa ajatukset siihen, että kysymyksessä on jokin spesifi filosofinen oppi olevasta.

Mannermaan teesi on, että Lutherin ajattelun yhtenä perusuunteena on käsitys trinitarista Jumalasta jatkuvana liikkeenä, jolla Jumala tuottaa itsensä I. Sanansa. Juuri tämä liike on Jumala ja Jumalan "elämä". Jumalan itsensä tuottavaan olemiseen kuuluu, että sanan tuottava liike ja liikkujat ovat identtiset ja että sanan tuottava intellekti ja tuotettu sana ovat identtiset. Jumalan Sana on siis identtinen itse Jumalan kanssa. Inkarnaatiossa Jumalan sisäinen Sana ottaa ulkoisen sanan hahmon. Lihaksi tullessa Sanassa meidät kohtaa näin ollen itse Jumalan olemisen. Usko partisipaationa Kristukseen merkitsee siis osallisuutta Jumalan olemiseen. Usko, toivo ja rakkaus ovat Jumalan olemista I. liikettä kristityssä.

Korreferaatissaan tri Slenczka piti Lutherin v. 1514 joulusaanaa, jonka analyysille Mannermaan teesi perustui, kolminaisuusoppilaisena mutta ei ontologisena tekstinä. Kristityn reaalisesta partisipaation Jumalan olemiseen hän näki eskatologisenä tilana, joka tosin jollakin tavalla määrää myös uskon nykyistä eksistenssiä. Keskustelu toi Mannermaan ja Slenczkan positiot selvästi lähemmäksi toisiaan, kuin aluksi näytti olevan mahdollista.

Lutherin ja kirkkoisien teologian yhteneväisyyksistä ja eroista saatiin runsaasti tietoa prof. Jouko Martikaisen esitelmästä ja prof. Wolfgang Bienertin korreferaatista. Martikaisen teemana oli "Idän kirkon kristologisia ja triniteettiteologisia puutteita Lutherin näkökulmasta". Martikaisen teesi on seuraava: Lutherin teologia voidaan luonnehtia neljän tekijän yhteisvaikutukseksi. 1. Vanhakirkollinen kristologinen ja trinitaarinen dogmi, 2. medita-

tiivinen sitoutuminen Raamatun teksteihin, 3. Jumalan rajoittamaton kaikkivaltius ja 4. pahan radikaalisuus. Kahdessa ensimmäisessä kohdassa Luther liittyy vanhan kirkonisiin. Kahdessa jälkimmäisessä kohdassa näkyvät Martikaisen mukaan idän kirkon puutteet. Pahan radikaalisuuden ongelmaa Martikainen tarkasteli selvittäen Lutherin opetusta Kristuksesta suurimpana syntyisenä suhteena nk. aphtartodoketismiin. Kysymystä Jumalan rajoittamattomasta kaikkivaltiuudesta hän käsittelee kysyen, kuinka luterilainen käsitys laista ja evankeliumista suhteutuu kolminaisuusoppiin. Martikaisen laajan esityksen tarkempi selostaminen ei tässä yhteydessä ole mahdollista.

Prof. Bienert nosti oppineessa ja hienossa korreferaatissaan esiin kysymyksen vanhakirkollisen ja luterilaisen pneumatologian erilaisuudesta - pneumatologia sovitettiin sitten seuraavan kokouksen aiheeksi. Bienertin mukaan ei myöskään ole tarkkaa eikä riittävää sanoa, että Luther hyväksyi vanhakirkolliset opit kolminaisuudesta ja Kristuksen kahdesta luonnosta, koska jo vanhassa kirkossa oli useita tulkintoja niistä. Bienertin mukaan Luther korjaa läntistä, modalismiin taipuvaa triniteettioppia korostamalla triniteetin persoonien itsenäisyyttä ja pelastushistoriallista merkitystä. Luther lähestyy tässä suhteessa itäistä kolminaisuusoppia luopumatta kuitenkaan kokonaan augustinolaisesta ajattelusta. Lutherin ajattelun merkittävä piirre on "historiallisen dimension" löytyminen. Historia ei ole Lutherille vain menneisyyttä eivätkä kirkkoisat vain kaukaisia auktoriteetteja. Historia on pikemmin "elävä kokemuksen horisontti" ja vanhan kirkon opettajat isä ja veljiä, sekä "eläviä keskustelukumppaneita".

Lutherin teologian trinitarista luontesta keskusteltiin myös tri Ulrich Asendorfin esitelmän pohjalta. Asendorfin korreferaattina toimi tri Simo Peura, jonka kommentti kasvoi yhdeksi kokouksen sisällöl-

lisesti tärkeimmistä esitelmistä. Asendorfin pyrkimyksenä oli esittää kolminaisuusoppi Lutherin teologian integraalina "ongelmana" tai, kuten korreferaattori asian formuloi, organisoivana periaattina. Asendorfin esitelmä sisälsi runsaasti huomioita ja ideoita ja sen perusteita voitaneen pitää oikeana, mutta samalla se jäi jollakin tavalla hajanaiseksi. Aluksi esitelmöitsijä tarkasteli sanan ja kolminaisuuden suhdetta. Edelleen hän nosti esille Lutherin triniteettiteologisia lausumia eri teemojen yhteydessä, esim. communicatio idiomatum, rukouksen, filioque-kysymyksen, Jumalan tuntemisen jne. Asendorff painotti myös kolminaisuus- ja kaksiluontooppien systemaattista yhteenkuvuvuutta sekä inkarnaation merkitystä.

Korreferaatissaan "Das Sich-Geben Gottes" Simo Peura kehitti Asendorfin teesiä eteenpäin ja otti tarkasteltavakseen kysymyksen Kristuksen ts. Jumalan Sanan ja Jumalan kolminaisuuden suhteesta. Lutherin mukaan Pyhä Henki opettaa Kristuksen tuntemisen kautta tuntemaan itsensä lahjoittavan kolmiyhteisen Jumalan. Lutherin teologialle on siten ominaista, että Jumala ymmärretään johdonmukaisesti itsensä lahjoittavaksi rakkaudeksi, joka antaa itsensä ihmiselle Isänä, Poikana ja Pyhänä Henkenä. Peuran esitys sai kauttaaltaan myönteisen vastaanoton ja rakensi siten edellytyksiä keskustelun jatkumiselle.

Symposiumin tarkoituksena oli lähestyä triniteettioppia myös uskonfilosofisesta näkökulmasta. Prof. Bruce Marshall lähestyi asiaa selvittäen Tuomas Akvinalaisen ja Lutherin käsityksiä totuuden määrittämisestä teologiassa. Marshallin tutkielma tuli paikoin ainakin Luther-tulkinnassa lähelle niitä teemoja ja tuloksia, joita meillä esim. Reijo Työrinon esitelmä. Hän korosti kuitenkin siinä määrin Tuomaan ja Lutherin perusratkaisujen samankaltaisuutta, että prof. Simo Knuuttila joutui korreferaatissaan kiinnittämään huomiota tiettyihin, esim. uskon käsitteeseen sisälty-

viin eroihin, jotka Marshallin tarkastelussa jäävät vaille huomiota. Marshallin ja Knuuttilan keskustelu osoitti mielenkiintoisella ja hausalla tavalla, kuinka hyödyllistä uskonfilosofisen aspektin huomioonottaminen on ekumeeniselle teologialle.

Symposiumin antiin kuului myös Strasbourgissa ekumeenisen tutkimusinstituutin johtajan Michael Rootin katsaus modernin luterilaisen triniteettiä koskevan teologian ekumeenisen merkitykseen. Hänen mukaansa tärkeimpiä ovat Robert Jensoin, Eberhard Jüngelin ja Wolfhart Pannenbergin kontribuutiot. Root valitsi näkökulmakseen kysymyksen siitä, mikä on inhimillisen ja jumalallisen rooli Jumalan pelastavassa toiminnassa, erityisesti kun pelastava toiminta tapahtuu kirkon välityksellä. Ekumeenisiä mahdollisuuksia Root näki erityisesti Jensoin ja Pannenbergin ratkaisussa. Jüngelin teologian ongelman hän näki erityisesti trinitarisen liikkeen ymmärtämisessä. Tämä puolestaan liittyy siihen, miten kolmiyhteinen Jumala toimii pelastuksessa ja miten ihminen tulee siitä osalliseksi. Root korosti, että ekumeenisesti hedelmällisintä on teologia, jossa triniteettioppi liitetään sellaiseen ekklesiologiaan, jossa kirkko kommuniona partisipoi kolmiyhteiseen Jumalaan.

Neuendettelsaun kokous toi toisaalta esiin sen, kuinka erilaisilla "otteilla" Pohjois-Amerikassa, Keski-Euroopassa ja Suomessa tehdään teologiaa, mutta toisaalta sen, että otteiden erilaisuus ei tarkoita, että puhuttaisiin toisten ohi. Niin on ehkä useinkin tapahtunut, mutta ei tällä kertaa. Yhä selvemmin ekumeenisen teologian yhteisenä perustana näyttää olevan kysymys luodun todellisuuden partisipaatiosta Jumalan olemiseen. Lutherin teologialla on tältä pohjalta lähtevälle ekumeeniselle keskustelulle paljon annettavaa.

Kiistaa kommuunion käsitteestä

Antti Saarela

Eräissä italialaisessa tutkimuslaitoksessa keskusteli pääsiäisen jälkeen kansainvälinen, ekumeeninen tutkijaryhmä kommuunioeklesiologiasta. Konsultaatioon osallistui viisitoista katolilaista ja luterilaista teologia, kanonistia ja historioitsijaa seitsemästä maasta.

Konsultaation lähtökohtana oli Vatikanin uskonopin viime toukokuussa Roomalaiskatolisen kirkon piispoille lähettämä kirje "Eräitä näkökulmia kirkosta kommuuniona" (*Communio notio*). Kirje herätti heti huomiota myös Roomalaiskatolisen kirkon ulkopuolella sen ekumeenisten kannanottojen takia. Voimakas ekumeeninen reaktio ei kuitenkaan ollut erityisen analyttinen. Siksi tämä konsultaatio pyrki analysoimaan kirjeen huolellisesti ja avaamaan sen pohjalta uusia haasteita ekumeeniselle kommuunioeklesiologialle.

Kirje on varsin lyhyt teksti (20 kappaletta) ja se on otsikoitu varovaisesti ("Some Aspects..."). Kuitenkin jo johdantokappaleesta selviää, että kirjeellä on tietty normatiivinen arvovalta Roomalaiskatolisessa kirkossa. Se nimittäin ilmoittaa "selventävänsä eräitä peruselementtejä, joita on pidettävä lopullisina kohtina myös teologisessa tutkimuksessa". Kaikkia kirjeen peruselementtejä eivät roomalaiskatoliset ekklesiologit kuitenkaan ole hyväksyneet suoralta kädeltä. Tämä oli ilmeistä myös tässä konsultaatiossa, kun kirjettä luettiin tarkemmin.

Kirjeen ensimmäinen jakso määrittelee kommuunionia. Se sisältää peruserottelua, vertikaalisen ja horisontaalisen sekä näkyvän ja näkymättömän. Tätä jaksoa pidettiin kuitenkin, ehkä yllättävästi, suorastaan kristomonistisena reduktiona Vatikanin toisen kirkolliskokouksen (Vat II) rikkaasta kirkkokäsityksestä.

Selvimmät erot Vat II:n ekklesiologiaan ovat kirjeen toisessa ja kolmannessa luvussa. Toisessa luvussa universaalikirkko asetetaan "ontologisesti ja ajallisesti" "partikulaarikirkkojen" (konsultaatio puhui mieluummin paikalliskirkkoista) edelle. "Partikulaarikirkot" ovat universaalikirkon osasia ja niillä on siihen "vastavuoroisen sisäisyyden" (*mutua interioritas*) suhde. Kirje myös tulkitsee Vat II:n käsitystä universaalikirkosta "kirkkoista ja kirkkoista" (*ecclesiae in et ex ecclesiis*) päinvastaisella ilmauksella: paikalliskirkot ovat "kirkossa ja kirkosta" (*ecclesiae in et ex ecclesia*). Näin kirje tulkitsee ja täydentää Vat II:n kirkkooppia varsin ratkaisevassa kysymyksessä. Kiinnostavaa on, että sekä *mutua interioritas* että *in et ex ecclesia* ovat nykyisen paavin käyttöön ottamia ilmauksia, eivät siis esim. konsiliaarista teologiaa.

Kirjeen kolmannessa luvussa kirkkojen kommuuniosta, eukaristiasta ja piispuudesta Rooman kirkon ja Pietarin viran asemaa korostetaan tavalla, joka sai konsultaatiossa ankaraa arvostelua. Rooman kirkko on "kirkkojen pää" (Vat II:lle vieras käsitys). Rooman paavi on piispojen kollegion pää, sillä "Rooman paavi on Pietarin seuraajana episkopaatin ja koko kirkon ykseyden ikuinen ja näkyvä lähde ja perusta". Rooman piispan primaatti on universaalikirkon ja paikalliskirkon oma elementti, eikä se perustu paikalliskirkkojen partikulaarisuuteen. Niinpä Pietarin seuraaja ei ole vain maailmanlaajassa palveluvirassa, vaan kuuluu jokaiseen paikalliskirkkoon "sisältä päin" (*ab intra*) käyttäen "ei vain ylintä, täyttää ja universaalista, vaan myös välitöntä" valtaa kaikkiin katolilaisiin nähden. Myös ilmaus *ab intra*, joka asettaa Rooman piispan aivan uuteen asemaan muihin paikalliskirkkoihin nähden on nykyisen paavin introdusoima.

Kirjeen lopussa uskonopin kongregaatio määrittelee ekumeenisen toiminnan päämääräksi, "että kaikki voisivat tunnustaa Pietarin primaatin hänen seuraajissaan, Rooman piispoissa, ja näkisivät sen universaalina apostolisena palveluvirkana, joka on läsnä kaikissa kirkkoissa sisältä päin" (jälleen *ab intra*).

Näihin teemoihin liittyy kirjeessä muitakin ongelmallisia kysymyksiä (hiippakuntien yläpuolella paavin valtuutuksella toimivat yhteisöt, partikulaarikirkon analoginen kirkkoluonne, roomalaiskatolisen kirkon "ekumeenisen haavan" tulkinta), joita konsultaatio pui perusteellisesti. Niistä avautui uusia kysymyksiä, kuten piispaikonferenssien asema, paavin rooli lännen patriarkkana muiden patriarkkojen joukossa, kirkon sakramenttisuus, kommuunion elementit, kirkollinen vallankäyttö ja opetusviran auktoriteetti.

Konsultaatio osoitti pienuudestaan ja suljetusta luonteestaan huolimatta selvästi, että roomalaiskatolisen kirkon sisällä ei hyväksytty vaieten paluuta Vatikanin ensimmäisen kirkolliskokouksen määrittelemään kirkkooppiin (eikä sen toiseen potenssiin nostettuja jatkokehityksiä). Konsultaatiossa käynnistettiinkin yhteinen julkaisuhanke, jonka tavoitteena on pitää esillä Vatikanin toisen kirkolliskokouksen kirkko-opillisia ja ekumeenisia linjanvetoja. Nyt olisi ilmeisesti dialogin aika roomalaiskatolisen kirkon sisälläkin. Muuten sen menestyksellisesti käymät ekumeeniset dialogit joutuvat outoon asemaan.

Luterilaisen maailmanliiton konsultaatio naisten ordinaatiosta ja piispan virasta - LML:n virkaa käsittelevä erityiskonsultaatio Cartignyssä, Genevessä 30.11. - 3.12.1992

Pirjo Työrinoja

Virkakonsultaation taustaa

Ennen Budapestissa 1984 pidettyä seitsemättä yleiskokousta Luterilainen maailmanliitto (LML) käynnisti silloisen tutkimusyksikkönsä ja -komission kautta virkaa käsittelevän tutkimuksen. Sen erityisenä tarkoituksena oli selvittää kristittyjen yhteisen pappeuden ja kirkon viran välinen suhde. Työskentelyn tuloksena julkaistiin asiakirja "The Ministry of All Baptized Believers" (Geneva 1980).

Tämän jälkeen Genevessä pidettiin kaksi muuta konsultaatiota. Niiden aiheena oli "piispallisen viran luterilainen ymmärtäminen" ja "naiset kirkon viroissa".¹ Budapestin yleiskokouksessa painotettiin virkaselvityksen ajankohtaisuutta myös LML:n tulevassa työskentelyssä. Vaikkakaan vuoden 1984 jälkeen LML:n piirissä ei ole ollut erityistä virkaa käsittelevää kokousta tai tutkimustyötä, viran ymmärtäminen on ollut yksi keskeisimmistä kysymyksistä niin LML:n käymissä bilateraalisissa keskusteluissa eri tunnustuskuntaliittojen kanssa kuin LML:n

"Naiset kirkossa ja yhteiskunnassa" -yhteyksissä.² Sekä kahdenväiset dialogit että myös naisten ordinaatioon liittyvät kysymykset ovat tuoneet polttavasti esiin sen, että virkaan ja sen ymmärtämiseen liittyy luterilaisuuden piirissä niinkin paljon selvittämättömiä kysymyksiä ja erilaisia painotuksia että virkakonsultaation järjestäminen on luterilaisen viran ymmärtämiselle välttämätöntä.

Kirkkojen maailmanneuvoston Faith and Order -työskentelyn tuottaman "Kaste, ehtoollinen ja virka" -asiakirjan (BEM, Baptism, Eucharist and Ministry, Faith and Order Paper 111, Geneva 1982) ilmestymisen samoin kuin siihen annettujen vastausten ja erityisesti niissä esille tulleiden luterilaisten kirkkojen näkemysten kirkollisesta virasta on katsottava olleen suuntaa antavaa. Yhdessä niin kansallisten kuin kansainvälisten bilateraalisien dialogidokumenttien kanssa BEM-asiakirja heijastaa virkakysymyksessä sitä ekumeenista kenttää, johon monet ekumeeniset kysymykset huipentuvat. Monissa LML:n dialogeissa LML:n keskusteluosapuoli on arvostellut luterilaisuutta sen näkemysten monitulkintaisuudesta erityisesti juuri virkakysymyksessä. *Confessio Augustanan* lausumat virasta ja piispuudesta ovat lyhydessään niukat ja ne eivät anna vastauksia kaikkiin kysymyksiin. Kysymys kirkon synodaalisista rakenteista ja kir-

kon johtavan viran roolista on noussut myös ekumeenisen keskustelun polttopisteeseen.

BEM:n rinnalle on noussut kysymys kommuuniosta (koinonia) ajankohtaiseksi ekumeeniseksi avaintermiksi ja keskusteluteemaksi niin luterilaisuuden sisällä kuin ekumeenisessä keskustelussa laajemminkin. Myös sillä on virkakysymykseen tuotavana korostuksia mm. piispuuden ymmärtäminen ykseyden merkinä.

Tämän LML:n piirissä aiemmin tapahtuneen työskentelyn pohjalta ja monilta tahoilta nousevien odotusten keskeltä Cartignyn virkakonsultaation tuottamaan asiakirjaan kohdistuu suuria odotuksia.

Virkakonsultaation osanottajat

Virkakonsultaatiossa oli kymmenen eri luterilaisen kirkon edustajaa (piispa *Andreas Aarflot*, Norja; tri *Phyllis Anderson*, USA; TT *Sven-Erik Brodd*, Ruotsi; Prof. *Karlfried Froelich*, Saksa; TT *Niels Hasselmann*, Saksa; Pastori *Donna Herzfeldt-Kamprath*, Kanada; prof. *Georg Kretschmar*, Latvia; opisk. *Rose Materu*, Tansania; dosentti *Harald Schultze*, Saksa ja apulaissiht. *Pirjo Työrinoja*, Suomi), neljä neuvonantajaa (*Tri Musimbi*

¹ Tutkimukset julkaistiin nimellä "Lutheran Understanding of the Episcopal Office" ja "Women in the Ministries of the Church" LWF Studies -sarjassa 1983. Sarjaan liittyi kolmas tutkimus nimeltä "The Lutheran Understanding of the Ministry", jossa kartoitettiin kahden edellisen konsultaation tuloksia ja kirkoilta tullutta kokemusta. Kaikki kolme olivat Budapestin yleiskokouksen valmistelumateriaalina erityisesti työryhmissä 3 (Enabling Ministry) ja 6 (Partnership of Women and Men).

² Naisten ordinaation suhteen VII yleiskokous antoi kaksi suositusta (Proceedings, 227): ensinnäkin painostaa niitä LML:n jäsenkirkkoja, jotka eivät vielä ordinoi naisia, ottamaan askeleita naisten ordinaatiokäytännön avaamiseksi (6.7.) ja toiseksi kehottaa niitä jäsenkirkkoja, jotka ordinoivat naisia, takaamaan heille tasa-arvoiset palvelumahdollisuudet (6.8.). Curitibassa pidetyssä VIII yleiskokouksessa raportoitin tapahtuneen edistystä tässä kysymyksessä. Siellä anglikaanis-luterilaisia suhteita käsittelevää julkilausumaa lukuunottamatta naisten ordinaatiota ei kuitenkaan eksplisiittisesti mainittu.

Kanyoro, Geneve; prof. Harding Meyer; prof. Michael Root, Strasbourgin instituutti ja TT Paul R. Nelson, ELCA, USA), ekumeenisia tarkkailija-osanottajia kolme (TT Paul Avis, the Church of England; pastori Nyambura Jane Njoroge, WARC, Kenia ja TT, isä Henrik Roelvink, OFM, Ruotsi). Kokouksen johtajana toimi TT Eugen L. Brand LML:n study-osastolta. LML:n pääsihteeri Gunnar Ståhl oli mukana kokouksen ensimmäisenä päivänä. Virkakonsultaatio oli toteutettu LML:n study-yksikön ja LML:n "Naiset kirkossa ja yhteiskunnassa" -toimiston (Department for Mission and Development) sekä Strasbourgin instituutin yhteistyönä.

Kokouksen aluksi oli muistohetki kahden äskettäin kuolleen luterilaisen piispan muistoksi. Piispa Sebastian Kolowa oli kuollut äskettäin Tansaniassa ja kokoukseen tuli Latviasta suruviesti arkkipiispa Karlis Gailitksen kuolemasta.

Naisten ordinaatiosta

Peruskorostus kysymyksessä naisten ordinaatiosta oli se, että luterilaisten ei tule eikä heidän tarvitse kehittää erityistä "naispapinviran teologiaa". Kirkon virka asetetaan kaikkien kristittyjen yhteisen pappeuden yhteyteen. Kysyttiin, sisältääkö käsityksemme ordinaatiosta teologisia argumentteja, jotka estäisivät vihkimästä naisia papeiksi. Vastaukseksi ei noussut teologista argumentaatiota naispappeutta vastaan.

Toinen kysymys oli, mitkä ovat naisten ordinaation syyt. Kirkkoa varoitettiin joutumasta kulloisenkin ajan vangiksi. Vaaroina nähtiin sekä pelkkä yhteiskunnalliseen tasa-arvoon kuin traditioon vetoaminenkin. Naisen vihkimistä papinvirkaan ei voi perustella sillä, että nykyaika tarjoaa naisille muutenkin tasa-arvoiset oikeudet ja mahdollisuudet yhteiskunnassa toimimiseen. Perusteluna ei voi myöskään olla se, että kirkko ei voi vihkiä naisia papeiksi, koska niin ei ole aikaisemmin tehty. Kumpaakaan perustelua ei nähty teologialle relevanttina. Korostettiin kuitenkin, että kirkon on huomioitava se kulttuuri, jonka keskellä se elää, samoin kuin se traditio, jossa se elää.

Konsultaatiossa todettiin myös, että luterilaiset kirkot ovat astuneet uuteen vaiheeseen naisten ordinaation suhteen. Eriyisesti kolme loppuvuoden tapahtumaa on nähtävä merkittävänä naispappeuskysymyksessä. Ne ovat ensimmäisen naisen valinta luterilaiseksi piispaksi (Maria Jepsen, Hamburg, kesäkuu 1992), toisen luterilaisen naisen valinta piispaksi (April Ulring Larson, ELCA, La Cross, Wisconsin, USA, lokakuussa 1992) ja Iso-Britannian anglikaanisen kirkon naispappeuden hyväksymispäätös 11.11.1992. Konsultaatiota varten kaikille jäsenkirkkoille oli lähetetty naisten ordinaatiota kartoittava kysely alkusyksyllä 1992.³ Kokouksessa julkistetusta kyselystä käy ilmi, että luterilaisista kirkkoista tällä hetkellä 69 % on tehnyt hyväksymispäätöksen. Edellisen kartoituksen aikaan vuonna 1984 prosenttiluku

oli 49 %. Kuitenkaan kaikissa kirkkoissa päätöstä ei ole vielä toteutettu. Ja monissa kirkkoissa papinvirkoja on avattu vain rajoitetusti naisille. Kyselyn mukaan tulevaisuudessa kirkkoissa on keskityttävä käytännön ongelmiin mm. miksi virkoja ei lisätä, mitä ongelmia naispuolisilla papeilla on ja mitkä ovat heidän erityispanoksensa viran kehittämisessä.⁴

Naispappeuskysymyksen taustamateriaalina olivat raportit kahdesta konsultaatiosta. Toinen oli afrikkalaisten naisteologien kokouksesta Addis Abebassa ja toinen aasialaisten luterilaisten naisten kokouksesta Tokiossa ja Osakassa.⁵

Piispuudesta

Konsultaation avauspuheenvuorossa LML:n pääsihteeri suositti, että ne luterilaiset kirkot joilla on episcopé-tehtäviä ryhtyisivät käyttämään piispanimitystä. Tähän suositukseen konsultaatio yhtyi.

Konsultaatiodokumentti korostaa sitä, että samalla kun piispallinen kaitsenta-

valta palvelee kirkon ykseyttä se on samalla vastuussa siitä ja kirkon opin kontinuiteetista. Viime kädessä apostolinen kontinuiteetti helluntaista aikojen loppuun on konstituoitu sillä, mikä tekee sen yhdeksi, eli evankeliumilla ja missiolla. Muut kontinuiteetin muodot joko palvelevat tätä ykseyttä tai sitten niillä ei ole merkitystä sen säilyttämisessä. Piispojen kommuunio sekä palvelee että symbolisoi kirkon ykseyttä. Tämän kontinuiteetin säilyttämisessä nähtiin opin suksessio konstitutiivisena. Historiallista piispuut-ta sinänsä ei siis tämän luterilaisen episkopaalisuuden ymmärtämisessä nähdä ehtona ja takeena, vaan mahdollisena ja kirkon ykseyttä palvelevana siteenä. Tässä on luterilaisen piispuuskäsityksen ekumeeninen anti.⁶

Piispuuskysymyksen käsittelyn yhteydessä erityiskysymyksenä tuli esiin voimakkaasti juuri sen selvittelyn tarve, mikä luterilaisten kirkkojen piirissä valitsee kysymyksessä paikalliskirkon ja kokonaiskirkon määrittelyssä sekä niiden keskinäisessä suhteessa.⁷ Tässä yhteydessä korostettiin monilta tahoilta ni-

3 The ordination of Women within LWF Member Churches. Geneva 1992. Vastaava kysely oli tehty edellisen kerran 1980 ja julkaistu nimellä "The Ordination of Lutheran Churches. LWF Documentation No. 18, March 1984." Vuoden 1980 jälkeen 15 uutta luterilaista kirkkoa on hyväksynyt naispappeuden.

4 EKD on julkaissut tuoreen kannanotton konsultaation teemasta. EKD Texte 44. Frauenordination und Bischofsamt. Eine Stellungnahme der Kammer für Theologie.
5 "An Open Communique to the church leaders of the Lutheran Churches in Africa. From the participants of the consultation of African Lutheran Women Theologians, Addis Ababa 2 - 7 December, 1990" ja "Apath consultation. Mission and the Asian Church in the 21st Century. From the viewpoint of Women. Tokyo (September 29 - October 2) and Osaka (October 5 - 6), 1992."
6 Ratkaisu mahdollistaa erilaiset piispalliset rakenteet. Se poistaa sen keskustelun, mikä esim. olisi luterilais-katolisen komission "Facing Unity" -dokumentissa mukana. Katolinen osapuoli väitti, että luterilaisen kirkon virassa on puute viran sakramentaalisuudessa (*defectus sacramenti ordinis*).
7 Konsultaatiossa kiinnitettiin huomiota esimerkiksi siihen, että viimeisimmässä luterilais-katolisen dialogin päätösdokumentissa "Facing Unity" tätä erottelua ei selvästi tehdä. Paikalliskirkko ja kokonaiskirkko -problematiikan toi esille Suomen ev.lut. kirkko ko. asiakirjasta vuonna 1988 antamassaan kannanotossa.

menomaan paikalliskirkkojen liittymistä hiippakuntaan. Hiippakunnat taas muodostavat paikalliskirkkojen verkoston yhden kokonaiskirkon piirissä. Tämän kokonaiskirkon ääntä lausuttaessa piispojen merkitys on olennaisen tärkeä yhdessä kyseisen paikalliskirkon synodaalisen rakenteen kanssa. Norjan piispa Aarflot esitti näkemyksensä kokouksessa, että luterilaisuudesta puuttuu johtamisen teologia.⁸

Kokouksen päätöslauselma

Sekä naisten ordinaatiokysymys että piispuuden käsittely toivat esiin kolmannen kysymysryhmän, nimittäin diakonaattia koskevan selvityksen tarpeellisuuden. Konsultaatio halusi tuoda esiin sen monisuuden, joka vallitsee luterilaisten kirkkojen keskuudessa diakonaatin muodoilla ja sillä, miten se on järjestynyt kirkkojen virkarakenteeseen.

Konsultaatio suosittaa, että jäsenkirkoista tulee kerätä tietoja diakonaatin viran luonteesta ja tehtävistä. Tämän jälkeen on suunniteltava diakonaattia koskeva tutkimus, joka palvelisi luterilaisia kirk-

koja diakonian viran kehittämisessä ja sen tehtävien muotoutumisessa. Tämä olisi tarkentava linjaus luterilaisten käytössä ekklesiologista keskustelua erityisesti virkaa koskevaa keskustelua muiden tunnustuskuntaperheiden kanssa. Tutkimus tulisi toteuttaa ekumeenisena yhteistyönä niiden osa-puolten kanssa, jotka myöskin ovat tekemisissä diakonian virkaa koskevien selvitysten kanssa.⁹

Ruotsin evankelis-luterilaisen kirkon nykyisellään painottama virkakäsitys eli yksi virka ja sen kolminaiset tehtävät tuli korostuneesti esiin konsultaatiossa ja se tullaan mainitsemaan erikseen myös dokumentissa.¹⁰

Päätökset tutkimuksen käynnistämisestä suositetaan tehtäväksi ensi kesän LML:n neuvoston kokouksessa Kristiansandissa 20. - 30.6.1993. Tutkimus tulisi toteuttaa yhteistyössä Strasbourgin ekumeenisen tutkimusinstituutin ja kaikkien LML:n yksiköiden kanssa, joita kysymys koskettaa.

8 Aarflot on osallistunut piispuudesta käytävään keskusteluun mm. artikkelillaan, jonka hän jakoi kokousosanottajille: Andreas Aarflot, "The Collegiality of Bishops: A Lutheran Perspective," *The Jurist* (The Catholic University of America, Washington), Vol. 48 1988, 359 - 375.

9 ELCA on laatinut vastikään virkatutkimuksen, jossa pohditaan luterilaista virkakäsitystä kaksinaisen viran näkökulmasta (ELCA; The Study of Ministry. Study Edition. Report to the 1991 Church Wide Assembly). Viran ymmärtämistä ei ole siinä lopullisesti määritelty. Kysymys tulee elokuussa 1993 kirkolliskokouksessa käsitellyyn (Church Wide Assembly, Kansas City, Aug. 1993).

10 Ruotsin kirkko lahjoitti kokoukseen taustamateriaaliksi piispainkokouksen vuonna 1990 hyväksymän kolmijakoista virkaa painottavan selvityksen "Bishop, Priest and Deacon in the Church of Sweden". A letter from the bishops concerning the ministry of the Church. The Bishops' Conference 1990.

Kokouksen arviointia

Virkaa käsittelevä konsultaatio ja sen tuottama dokumentti on erittäin keskeinen LML:n virkakäsityksen ymmärtämiselle. Dokumentin tarkoitus ei ollut sinänsä määritellä virkaa vaan puuttua erityisesti kahteen otsikossa mainittuun kysymykseen. Dokumentin liiteosaan suositettiin painettavaksi kahden edellisen virkakonsultaation dokumentit. Ajateltiin, että niissä on teologinen viran määrittely, jota ei nyt toisteta, mutta jonka mukanaolo on välttämätön kyseisen tekstin ymmärtämiselle. Dokumentin teologinen painoarvo on piispan viran määrittelyssä ja siinä, että se osoittaa seuraavat LML:n teologille työlle välttämättömät jatko-kysymykset.

Naisten ordinaatiokysymyksessä ei LML:n piirissä kirjata argumentaatiota vastaan, vaan teologinen keskustelu naispappeudesta on eräässä mielessä käyty. Niinpä naisten asemaa yhden kirkollisen viran sisällä käsittelevä tarkastelu keskittyi naispappeuden toteuttamisen käytännöllisiin ja kulttuurisidoksista nouseviin kysymysryhmiin. Erityisesti Pohjoismaiden kirkkojen joidenkin lähetysjärjestöjen toiminta lähetysmaissa joutui kritiikin kohteeksi, koska ne ovat toimineet naispappeuden vastustamisen saarekkeina vastoin oman kirkkonsa kirkolliskokouspäätöksiä ja vaikuttaneet kielteisen päätöksen tekemiseen lähetyskirkossa.

Piispuuden teologinen selvittely ja ymmärtäminen on luterilaisuuden piirissä ollut yksi polttavimmista avoimista kysymyksistä. Lisäksi siihen on liittynyt niinkin vastakkaisia korostuksia, että se on saanut keskustelukumppanit kysymään, mikä on luterilainen piispuuden

ymmärtäminen ja löytyykö siinä yhtenäinen käsitys. Konsultaatio osoitti selvästi, että luterilaisuuden piirissä on havaittavissa aikaisempaa huomattavasti suurempi valmius siirtyä kohti piispallisuutta. Piispuuden käsittäminen erityisesti kirkon ykseyden merkinä on ekumeenisesti merkittävä korostus.

Porvoon yhteisen julistuksen vaikutus

Piispuuden käsittäminen erityisesti kirkon ykseyden merkinä tuli otetuksi mukaan konsultaatiossa valmistettuun asiakirjaan paljolti sen dialogityöskentelyn vaikutuksesta, mitä on käyty Englannin, Irlannin ja Skotlannin anglikaanisten kirkkojen ja Pohjoismaiden sekä Baltian kirkkojen välillä. Vaikka asiakirja ei ole vielä julkisesti kirkkojen käytössä, sen sisältämät tulokset on näin voitu tuoda luterilaisuuden piiriin. Tämä osoittaa sitä merkitystä, mikä bilateraalisien dialogien yhteensaattaminen multilateraaliselle kentälle parhaimmillaan voi antaa.

Nk. *Porvoon yhteinen julistus* on jo nyt ekumeenisella tavalla toimimassa sillanrakentajana. Ratkaisu erityisesti historiallisen piispuuden kysymyksessä nousee ekumeenisesti sovitavalta linjalta, että se voi tulevaisuudessa olla vaikuttamassa myös laajemminkin. On tuotu esiin ajatus (mm. LML:n pääsihteeri, moderaattori Mary Tanner jnc.) että saavutettu ja pian synodien hyväksymis- ja allekirjoituskäsittelyyn menevä "Porvoon yhteinen julistus" (*The Porvoo Common Statement*) tulisi saattaa keskusteluyhteyteen esim. Leuenbergin konkordian allekirjoittaneiden kirkkojen kanssa.

Jatkokysymykset

Viran ymmärtäminen yhtenä Jumalan asettamana virkana, jolla on eri tehtäviä (kolminainen virka, kolmisäikeisyys) muodostaa luterilaiselle virkaselvitykselle seuraavan selvitystön kohteen. Kysymykseen, miten yksi asetettu virka ja kolmisäikeiset tehtävät jäsentyvät laadittu dokumentti eikä konsultaatio antaneet vastausta. Tähän ei kokouksessa tähdätykään ja siihen ei ollut mahdollisuuksia syvemmin puuttua. Dokumentti kuitenkin viittoittaa siihen suuntaan, mitä esim. omassa kirkossamme mm. virkarakenne-työryhmässä tehdään.

Virka ja sen ymmärtämisestä koskeva teologinen selvitystyö liittyy erottamattomasti ekklesiologiseen kokonaisuuteen ja on osaltaan vaikuttamassa kirkkoa ja sen merkkejä koskevaan pohdintaan. Kokouksessa tuli ehdotuksia myös kommuunio-terminä käsittelevän tutkimuksen aikaansaamisesta. Aika ei kuitenkaan riittänyt tämän ehdotuksen tarkempaan perusteleamiseen. LML:n muissa yhteyksissä sitä myöskin tutkitaan.

Kysymys viran kolmisäikeisyydestä ja diakonaatista sen yhteydessä muodostaa koko luterilaiselle kommuuniolle seuraavan tehtävän. Ilman niiden syvää teologista selvitystä ja määrittelyä dialogi myös muiden kirkkojen kanssa jää puutteelliseksi. Konsultaation ja dokumentin päätöslauselma oli, että niin LML:n jäsenkirkoissa samoin kuin LML:nkin taholta ryhdyttäisiin seuraavaksi selvittämään kysymystä diakonaatista. Konsultaation laatima dokumentti ja päätöslauselma tulee LML:n neuvoston ensi kesän kokouksen käsittelyyn Kristiansandissa.

Lopuksi

Kiitan Kirkon ulkomaanasiain neuvostoa, joka UAJ:n suosituksesta lähetti minut kyseiseen konsultaatioon ja näin mahdollisti osallistumisen erittäin tärkeään ja teologisesti antoisaan työskentelyyn. Kokous merkitsi samalla mahdollisuutta teologisiin keskusteluihin monien tutkijoiden kanssa. Myös ekumeeniseen horisonttiin tuli uutta korostusta. Piispa Aarlot toi näkemyksensä esiin, että Norjan kirkko tulee lähi tulevaisuudessa harkitsemaan Leuenbergin konkordiaan liittymistä. Ruotsin kirkon erityisasemaa usein korostanut Sven-Erik Brodd puolestaan ehdottaa, että Suomen ja Ruotsin ev. luterilaisten kirkkojen tulisi harkita mahdollisia tulevia uusia askeleita roomalaiskatolisen kirkon kanssa. Prof. Hardin Meyerin kanssa saatoin jälleen keskustella luterilais-katolisen komissio-työskentelyn nykyvaiheesta.

Samoin kokouksen jälkeen minulla oli mahdollisuus vierailla Geneven toimistoissa 4.12.1992 ja tavata siellä olevia työntekijöitä (mm. *Anneli Janhonen, Anita Stauffer, Irja Askola*). Human and development -osastolta pidin stipendikysymyksiä koskevan työneuvottelun *Agneta Uckon* kanssa. Tutustuin myös Geneven ekumeeniseen kirjastoon sekä arkistoon ja hankin ajankohtaista luterilais-katolista käsikirjoitusaineistoa ulkomaanasiain keskuksen käyttöön.

Ekumeniikan arkisto tiedottaa (1)

Veturi vaihtui ekumeniikan arkistossa

Antti Saarelma

Helsingin yliopiston systemaattisen teologian laitoksen ekumeniikan arkistossa on vaihtunut vetäjä. Arkistoa pitkään hoitanut *Simo Kiviranta* jätti virkansa vuoden 1991 lopussa. Virka sai sitten sekä uuden nimen että uuden haltijan. Ekumeniikan jaoston (jota ei enää ole olemassakaan) assistentin virka muutettiin systemaattisen teologian assistentin viraksi ja siihen valittiin teol. lis. *Antti Raunio* (34).

Vaikka "systemaattinen teologia" ehkä kuulostaa epämääräisemmältä ja yleisemmältä kuin "ekumeniikan jaosto", viran luonne ja tehtävät säilyivät samoina. Tämä assistentti vastaa edelleen ekumeniikan arkistosta, avustaa dogmatiikan toisessa tutkielmaseminaarissa ja hoitaa eräitä laitostehtäviä.

Siksi Antti Raunio sai viran mukana hoitoonsa ekumeniikan arkiston, jota tässä

Reseptio-lehdessä on jo esitelty monesta näkökulmasta. Rauniosta tuli myös yksi tämän julkaisun toimittajista.

Siirtymävaiheessa joulukuun alussa arkistossa järjestettiin avoimien ovien päivä. Arkiston uusi hyllyjärjestys ja luettelointi alkoi silloin olla jo hahmollaan, joten vieraille päästiin esittelemään uutta järjestelmää. Tuohon tilaisuuteen valmistui myös *Käyttäjän opas*, joka opastaa luokitusjärjestelmän ja luetteloiden käyttöön. Lisäksi se sisältää täydellisen luettelon arkiston aikakausjulkaisuista, edelleen saatavista ja jo lakanneista aikakauslehdistä ja sarjoista. Opasta saa arkistosta.

Avoimien ovien päivän ohjelmaan kuului seminaari, jossa keskusteltiin ekumeenisen kirkko-opin viimeaikaisesta kehityksestä. Keskustelun ponttimena oli Vatikaanin uskonopin kongregaation ke-

säkuussa 1992 katolisen kirkon piispoille lähettämä kirje kommuunioekkesiologiasta. Kirje on herättänyt suurta huomiota sekä katolisen kirkon sisällä että ekumeenisessa yhteisössä, koska se sisältää arvan ilmeisesti Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen kirkkokäsityksen merkittävää uudelleentulkintaa.

Katolisen kirkon sisällä kirjettä on arvosteltu erityisesti universaalikirkon ja Pietarin viran korostamisesta paikalliskirkon (tai kirjeen kielellä "partikulaarikirkon") ja sen piispanviran kustannuksella. Kansainvälisessä ekumeenisessä keskustelussa kirjeen ekumeenista varauksellisuutta on pidetty kylmänä suihkuna muuten suotuisalle kehitykselle. Näiden reaktioiden mainingeissa ekumeniikan arkistonkin seminaarissa keskusteltiin ekumeenisen teologian mahdollisuuksista ja kirkon ykseyden tavoittelusta.

Antti Raunio otti assistentin virkansa vastaan vuoden 1993 alussa. Hän oli silloin viimeistelemässä väitöskirjatutkimustaan Martti Lutherin kultaisen säännön teologiasta. Nyt väitöskirjan käsikirjoitus "Die Summe des christlichen Lebens. Die 'Goldene Regel' als Gesetz der Liebe in der Theologie Martin Luthers von 1520 bis 1527" on jätetty esitarkastukseen.

Kevään mittaan arkistossa on viety loppuun uudelleenjärjestelyä. Velvoitetyölistetty arkistotyöntekijä on käynyt koko aineiston huolellisesti läpi ja kaiken pitäisi nyt löytyä uusin paikkamerkinnoin uudelta paikaltaan. Aikakausjulkaisujen käyttöä helpottavat arkistolaatikoiden uusitut ja täydennetyt merkinnät.

Arkiston kirjakokoelma on täydentynyt erityisesti uusimpien oppikeskustelu-

asiakirjojen osalta. Nyt ekumeenisten dialogien luokka D käsittää varsin kattavasti paitsi tunnustuskunnallisten maailmanliittojen (vast.) välisten dialogien asiakirjoja, myös vaikeammin saatavia dokumentteja alueellisista ja kansallisista oppikeskusteluista. Ensi lukuvuonna ekumeniikan tutkielmaseminaarin pääaiheena ovatkin juuri ekumeeniset dialogit.

Vanhemmankin kirjallisuuden ja arkistomateriaalin osalta arkisto täydentyy kevään kuluessa. Laitos ostaa Suomen ekumeeniselta neuvostolta alunperin professori *Seppo A. Teinoselle* kuuluneen arvokkaan kokoelman varhaisen ekumeenisen liikkeen dokumentteja ja tutkimusta. Näin kokoelma ikään kuin pääsee kotiin, olihan Teinonen ekumeniikan arkiston käynnistäjä.

Missiologian arkistomateriaali täydentyi merkittävästi, kun dosentti *Seppo Syrjäsen* kirjallinen jäämistö saatiin arkiston kokoelmiin. Ekumeenisten järjestöjen dokumentaatio karttui, kun toimittaja *Ulf Särn*, ekumeenisen rauhanliikkeen pitkäaikainen aktiivi, toimitti arkistoon Kristillisen rauhankonferenssin (CPC) aineistoa. CPC voikin vielä osoittautua kiinnostavaksi kysymykseksi ekumeenisen liikkeen historiassa kylmän sodan ajalta.

Arkiston uutena hoitajana Raunio kantaa huolta niukentuvista taloudellisista edellytyksistä. Siksi hän vetoaakin suomalaisiin ekumeenikkoihin: arkisto ottaa miehiä kirjallisuus- ja dokumenttilahjoituksia vastaan. Vuosien varrella kertynyt konferenssiaineisto tai hyllyä täyttävät kirjat voivat olla tarpeen ekumeniikan arkistossa. Yhteyden voi ottaa puhelinnumeroon (90) 1913 025.

Uutta triniteettiteologista kirjallisuutta

Koonnut Antti Raunio

Modernin kolminaisuusoppia koskevan keskustelun perusteokset:

Karl Barth:

Kirchliche Dogmatik I/1, erit 311-514. Zollikon-Zürich 1947. Engl. Church Dogmatics I/1. Edinburgh 1975.

Vladimir Lossky:

The Mystical Theology of the Eastern Church. Cambridge and London 1975.

Karl Rahner:

Der dreifaltige Gott als transzendentaler Urgrund der Heilsgeschichte. - *Mysterium Salutis* 2, 317-401. Engl. The Trinity. London 1970.

Kolminaisuusopin raamatullisia perusteita ja historiallis-kriittisiä kysymyksiä käsitteleviä tekstejä, joita on käytetty ekumeenisissä keskusteluissa:

David Brown:

The Divine Trinity. London 1985.

Karl Rahner:

Theos im Neuen Testament. - *Schriften zur Theologie* 1, Einsiedeln 1954, 91-167.

F.J. Schierse:

Die neutestamentliche Trinitätsoffenbarung. - *Mysterium Salutis* 2, 85-129.

Arthur W. Wainwright:

The Trinity in the New Testament. London 1962. 2. ed. 1969.

Modernia systemaattista teologista kirjallisuutta:

Leonardo Boff:

Der Dreieinige Gott. Düsseldorf 1987.

Eberhard Jüngel:

Gottes Sein ist im Werden: Verantwortliche Rede vom Sein Gottes bei Karl Barth: Eine Paraphrase. Tübingen 1965.
Gott als Geheimnis der Welt. Zur Begründung der Theologie des Gekreuzigten im Streit zwischen Theismus und Atheismus. Tübingen 1977.

Robert W. Jenson:

The Triune Identity. God According to the Gospel. Philadelphia 1982.
The Triune God. - Carl E. Braaten - Robert W. Jenson (eds.) Christian Dogmatics Vol. 1, 83-191.
Unbaptised God. The Basic Flaw in Ecumenical Theology. Minneapolis 1992.

Walter Kasper:

Der Gott Jesu Christi. Mainz 1982.
Engl. The God of Jesus Christ. London 1984.

Jürgen Moltmann:

Trinität und Reich Gottes. Engl. The Trinity and the Kingdom of God.

Wolfgang Pannenberg:

Systematische Theologie I. Göttingen 1988.

Tuoreista suomalaisista kontribuutioista mainittakoon

Matti Kotiranta:

Trinitaarinen dogma kirkkojen liturgiasta perintöä yhdistävänä tekijänä. - Ilmestyy teoksessa Ekumenia ja teologia. (Toim. A. Saarelma) STKSJ Helsinki 1993.

Tuomo Mannermaa:

Onko Lutherilla trinitaarista ontologiaa? - T. Mannermaa, Paralleleja. Lutherin teologia ja sen soveltaminen. (Toim. A. Raunio) STKSJ 182, Helsinki 1992, 11-24.

Ekumeenisia asiakirjoja:

Kirkkojen Maailmanneuvosto:

One God, One Lord, One Spirit. On the Explication of the Apostolic Faith Today. Ed. by Hans-Georg Link. WCC, Faith and Order Paper 139. Geneva 1988.

Confessing One Faith. Towards an Ecumenical Explication of the Apostolic Faith as Expressed in the Nicene-Constantinopolitan Creed (381). Study Document. Faith and Order Paper 140. Geneva 1987.

Confessing One Faith. Faith and Order Paper 153. Geneva 1991.

The British Council of Churches (BCC):

The Forgotten Trinity

1. The Report of The BCC Study Commission on Trinitarian Doctrine Today. London 1989.

2. A Study Guide on issues contained in the Report of the BCC Study Commission on Trinitarian Doctrine Today. London 1989.

3. A selection of Papers presented to the BCC Study Commission on Trinitarian Doctrine Today. London 1991.

Ekumeniikan arkisto tiedottaa (2)

Ekumeniikan arkiston kokoelmia III:

Kirkkojen maailmanneuvoston julkaisut

Antti Saarelma

Tällä palstalla on aikaisemmin esitelty ekumeenisen teologian aikakauslehtiä (1/1992) ja yleisteoksia (1/1993). Nyt tarkastellaan yhden kustantajan, Kirkkojen maailmanneuvoston (KMN), tuottamaa kirjallisuutta.

KMN on ekumeenisessa liikkeessä varmastikin tuotteliain kirjatalo. Sillä on ilmeisen tehokkaasti hoidettu kaupallinen kustantamo, joka painaa paitsi KMN:n oman byrokratian tuottamia raportteja, myös itsenäisiä puheenvuoroja ekumeenisen liikkeen eri aloilta.

Kausijulkaisut

Aikakauslehtikatsauksessa tuli esiteltäviä KMN:n tärkeitä lehtiä *The Ecumenical Review*, *International Review of Mission*, *One World* ja *Echoes*. Niiden lisäksi KMN:n lehdistöpalvelu julkaisee englanniksi (*Ecumenical Press Service EPS*) ja ranskaksi (*Service oecuménique de presse et d'information SOEPI*) varsin kattavia ja ajantasaisia uutistiedotteita. Ne tuovat uutisia kirkkoista ja ekumeenisista järjestöistä todella ympäri maailman.

Moni maailmanneuvoston ohjelmayksiköistä julkaisee omaa lehtimuotoista tiedotettaan, joka saattaa ilmestyä hyvinkin laajana ja usein. Näitä ovat esim. rasisminvastaisen ohjelman *Link* ja uskontodialogiikkien *Current Dialogue*. Uuden ohjelmayksikkö III:n tiedotuslehti *Echoes* tosin on yritys yhdistää joitakin pienempiä bulletteineja, säästölinja puree Genevessäkin.

Lehtien lisäksi KMN julkaisee eräitä sarjoja. Taajimmin tulee uusia niteitä *Risk Book Series* -nimiseen sarjaan. Siinä ilmestyy alle satasivuisia pokkareina yksittäisten kirjoittajien henkilökohtaisia puheenvuoroja ekumeenisen liikkeen ajankohtaisiin kysymyksiin. Tärkeä peruskirja sarjassa on *Marlin VanElderin Introducing the World Council of Churches*.

Faith and Order

Ekumeenisen teologian kannalta KMN:n tärkein sarja on *Faith and Order Papers*, jossa ilmestyvät sekä Faith and Order -komission kokousraportit (pysyväiskomission ja täyskomission "minutes") että komission tutkimusohjelmien julkaisut. Esim. BEM-raportti ilmestyi F&O-sarjassa suomalaisen kirkolliseen korvaan mukavasti soivalla 111-numerolla.

Nykyinen *Faith and Order Papers* -sarja on varsinaisesti uusi sarja, joka alkoi ilmestyä 1948. Se on arkistossa varsin täydellisenä. Sen sijaan vanha F&O-sarja, jota julkaistiin maailmansotien välisenä aikana ennen KMN:n perustamista, on arkistossa hyvin satunnaisesti, mutta teologisen tiedekunnan kirjastosta se löytyy mikrofilmiltä. Vanhempia F&O-jul-

kaisuja otetaankin arkistoon mielihyvin vastaan lahjoituksina.

Lähetys ja evankelioiminen

Toinen perinteikäs ryhmä KMN:n julkaisuissa ovat Maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komission (CWME) raportit ja tutkimuspamfletit. Komission taustallaan on vanha Kansainvälinen lähetyksenneuvosto (IMC), joka yhtyi KMN:ön vasta New Delhissä 1961. CWME:n julkaisut ovat arkistossa luonnollisesti KMN-luokassa, mutta IMC:n raportit ovat muun kirjallisuuden M-luokassa.

Valikoivaa kustannuspolitiikkaa?

Valtaosa KMN:n muista julkaisuista on painottunut viime vuosina mm. sosiaalieettiseen toimintakirjallisuuteen, kolmannen maailman ääniin, alkuperäiskansojen puheenvuoroihin, naisnäkökulmaan ja muihin "vaihtoehtoisiin" teologioihin. ORLE:n, rasisminvastaisen ohjelman ja uskontodialogin kysymykset ovat olleet runsaasti esillä. Myös jumalanpalveluksen ja rukouksen teologiaa on käsitelty jonkin verran.

Kaiken kaikkiaan sosiaalieettiset ja yhteiskunnalliset painotukset hallitsevat, ja teologisesti kirjavaa materiaalia leimaa jonkinlainen vaihtoehtohakuinen ei-klässisuus. Moni kirjanen tuntuukin heijastelevan jonkin ekumeenisen tai yhteiskunnallisen toimintaryhmän vaihtoehtojatella. Näin KMN:n kustannuspolitiikka taitaa jo toteuttaa uuden pääsihteerin näkyä ekumeenisesta liikkeestä ruo-

honjuuriryhmien verkostona ennemmin kuin "laitoskirkkojen" ykseyspyrkimysten palvelijana.

Arkiston käyttäjän päänvaivat

Ekumeniikan arkistossa KMN-aineisto on suurin yksittäinen luokka. Se sisältää hyvin monenlaisia ja monenarvoisia julkaisuja, joten käyttö on toisinaan hankalaa. Arkiston uudessa järjestelmässä KMN:n julkaisema ja pääosin myös KMN:ön liittyvä kirjallisuus on järjestetty yhteen aakkosjärjestykseen tekijän tai (toimitetuissa ja monen tekijän teoksissa) otsikon mukaan. Vanha korttiluettelo tosin edelleen antaa aikaisemman, ohjelmayksikön mukaisen luokan.

Poikkeuksen tästä yksinkertaisesta, aakkosellisesta järjestyksestä tekevät eräät sarjat ja yleiskokouksiin liittyvät julkaisut. Eräät sisällöllisesti yhtenäiset ja tärkeät sarjat on pidetty KMN-luokan sisällä yhdessä löytämisen helpottamiseksi. Näitä on mm. *Faith and Order Papers* ja keskuskomitean raportit.

Yleiskokouksiin liittyvät julkaisut käsittävät KMN:n yleiskokousten valmisteluaineistot, kokousteknisen materiaalin (Who's Who, jumalanpalveluskirjat yms.) sekä virallisen ja kommentoivan raportoinnin. Ne on sijoitettu KMN-luokan loppuun yleiskokousten aikajärjestykseen. Niinpä esim. Canberran yleiskokouksen virallinen raportti *Signs of the Spirit* löytyy KMN-luokan lopusta yleiskokousten joukosta seitsemännän yleiskokouksen kohdalta S-kirjaimesta.

Kaksi uutta dialogi-julkaisua

Koonnut Pirjo Työrinöja

VESALAN RAPORTTI. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon, Suomen Vapaakirkon ja Suomen helluntaiherätyksen yhteinen neuvottelukokous Vessalassa 5. - 8.10.1992. Kirkon ulkomaanasiain neuvosto. Suomen ev. lut. kirkon keskushallinto. Sarja D 1992:3.

VESALA RAPPORTEN. Överläggningen 5. - 8.10.1992 mellan den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Suomen Vapaakirkko (Frikirken i Finland) och pingstväckelsen i Finland. Rådet för kyrkans utrikesärenden. Finlands evangelisk-lutherska kyrka, centralförvaltningen.

Aikaisemmista neuvotteluista on julkaistu seuraavat asiakirjat:

Loppukommunikä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen Vapaakirkon virallisista neuvotteluista 1983 - 1984. Kirkon ulkoasiain neuvosto. Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto, Sarja 1985: D 6.

De officiella underhandlingarna mellan den Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och Suomen Vapaakirkko (Frikirken i Finland) 1983 - 1984. Slutkommuniké.

Final Communique. The Evangelical Lutheran Church of Finland and the Free Church of Finland. Official discussions 1983 - 1984.

Officiella överläggningar mellan Finlands evangelisk-lutherska kyrka och Pingstväckelsen i Finland 1987 - 1989. Slutkommuniké.

Grönvik, Lorenz, Sinnemäki, Maunu, Haapala, Toivo, Kaste ja usko. Kaste luterilaisen ja helluntailaisen käsityksen mukaan. (Kirjassa julkaistut esitelmät on pidetty Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen helluntaiherätyksen kolmannessa virallisessa neuvottelussa Nurmeksessa 17. - 18.2.1988). SLEY kirjat, Hämeenlinna 1988.

Päätössiakirja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen helluntaiherätyksen virallisista neuvotteluista 1987 - 1989. Kirkon ulkomaanasiain neuvosto. Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto. Sarja D 1989:1.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen helluntaiherätyksen viralliset neuvottelut 1987 - 1989. Päätössiakirja. Hyväksytty 26.4.1989 Jyväskylässä valtuuskuntien kokouksessa. RV-kirjat, Vantaa. Hämeenlinna 1989.

Dialogues with The Evangelical Free Church of Finland and The Finnish Pentecostal Movement. Documents of the Evangelical Lutheran Church of Finland 2. Church Council for Foreign Affairs, Ecclesiastical Board. Helsinki 1990.

Vesalan raporttia ja muita Kirkon ulkomaanasiain keskuksen julkaisuja voi tilata osoitteella: Kirkon ulkomaanasiain keskus, PL 185, 00161 Helsinki; puh. (90) 1802 397 tai fax (90) 1802 230.

Documents 4 ilmestynyt:

THE FINNISH LUTHERAN - ORTHODOX DIALOGUE. Conversations in 1989 and 1990. Documents of the Evangelical Lutheran Church of Finland. Church Council for Foreign Affairs, Church Council, Helsinki 1993.

The LUTHERAN WORLD FEDERATION

Department for Theology and Studies Abteilung für Theologie und Studien

P.O. Box 2100 - Route de Ferney 150 - 1211 Geneva 2
Switzerland

List of Books - Bücherliste December 1992

Encounters with Luther in India, ed. J. Paul Rajashekar (Madras: Gurukul Lutheran Theol. College and Research Institute), forthcoming.

Just Europe: The Churches' Response to the Ethical Implications of the New Europe, Eds. Dag Hedin/Viggo Mortensen, Tro & Tanke, Uppsala, 1992:7, CHF 24.—

Justification and Justice, Ed. Viggo Mortensen, DTS, Geneva, 1992, CHF 5.—

Islam in Asia: Perspectives for Christian-Muslim Encounter, Eds. J. Paul Rajashekar/H.S. Vilson, DTS, Geneva, 1992, CHF 16.—

The Continuing Journey: Women's Participation in the Lutheran World Federation, Ed. Musimbi Kanyoro, DMD, Geneva, 1992

Women in the Lutheran Tradition: Proceedings of the International Consultation of Lutheran Women Theologians, Karjaa, Finland, 18-23 August 1991, DHD, Geneva, 1992

Encounter of Religions in African Cultures, DTS, Geneva, 1991
ISBN 3-906706-07-9

Women and the Economy - Making Connections: Economics and Women's Lives. (DHD) 1991

Our Advent - African women's experiences in the Lutheran tradition. Proceedings of the African Lutheran Women Theologians' meeting, Addis Ababa, Ethiopia (DHD) 1990

Asian women's theological experiences - Proceedings of the Asian Lutheran Women Theologians' meeting, Malacca, Malaysia (DHD) 1990

Rethinking Luther's Theology in the Contexts of the Third World Sao Leopoldo, Brazil 1988, Ed. Nelson Kirst, 1990, ISBN 3-906706-02-8

Estudos teológicos - Releitura da Teologia de Lutero em Contextos do Terceiro Mundo, Sao Leopoldo, Brasil, 1988, Ed. Nelson Kirst, 1990, ISSN 0101-3130

Frieden und Gerechtigkeit; Auf dem Weg zu einer ökumenischen Friedensethik. Hrsg. Götz Planer-Friedrich, Chr. Kaiser Verlag, München, 1989.
ISBN 3-459-01802-X

Theology in Dialogue, Theology in the Context of Religious and Cultural Plurality in Asia Ed. by J. Paul Rajashekar and Satoru Kishii, 1987 ISBN 2-88190-003-8

New Religious Movements and the Churches, 1986 ed. by A. R. Brockway and J. P. Rajashekar WCC Publications

Directory of Theological Institutions, Associations, Lay Training Centers in Africa Ed. by Maren Matthiesen, DS/DCC 1984

Bibliography of Feminist Theology 1980 - 1986

Das Amt aller getauften Gläubigen, Hinweise und Quellen für das Studienprojekt zur Frage des kirchlichen Amtes 1981

Verfassungen und Ordnungen Lutherischer Kirchen. Berichte über die internationalen Konsultationen in Järvenpää (1970) und Baastad (1977) 1980

Zur Sache, Heft 22: "... erkämpft das Menschenrecht" Hrsg. Eckehart Lorenz, Luth. Verlagshaus, Hbg., 1981

Anza A. Lema, Child Development and Educational Planning, 1981

Anza A. Lema, On Doing Social Science Research, 1981

Anza A. Lema, On Doing Social Science Research, 1979

Jorgen Lissner - The Politics of Altruism 1977

Anza A. Lema, Pedagogical and Theological Presuppositions of Education, 1977

Theological Education within the Whole People of God, Bossey, 1975

The Identity of the Church and its Service to the Whole Human Being Volume 1 Volume 2 (Summary-Analysis-Interpretation), 1977

Lutheran Churches - Salt or Mirror of Society? U. Duchrov, ed., 1977

Theologische Perspektiven der Menschenrechte 1977

Proclamation and Human Development, Nairobi, Kenya 1974

Verkündigung und Menschliche Entwicklung; Nairobi, Kenia 1974

LWB-Studien - Frieden und Bekenntnis, Die Lehre von gerechten Krieg im Lutherischen Bekenntnis; Dezember 1991

LWF Studies - Peace and Justice - Toward an ecumenical Peace Ethic. March 1990

LWF Studies - Open our eyes; Report from Pre-Assembly consultation for Women 1989

LWB-Studien - Öffne unsere Augen 1989

FLM Estudios - Abre Los Ojos 1989

LWF Studies - Base Communities and the People's Movement Nov. 1989

LWB-Studien - Basismgemeinden und Volksbewegung. März 1989

LWB-Studien - Die Kirche und das Konzept der gemeinsamen Sicherheit. Okt. 1988

LWF Studies - Christian Ethics, Property and Poverty 1985

LWF Studies - To Speak or not to Speak: Proposed criteria for public statements on violations of human rights 1984

LWF Studies - The Church and Civil Religion in Nordic Countries of Europe. April 1984

LWB-Studien - Gottesdienst in lutherischen Kirchen; Northfield-Erklärung zu Fragen des Gottesdienstes, 1983. Tantar-Bericht über Fragen des Gottesdienstes, 1981. 1983

LWF Studies - The Debate on Status Confessionis Studies in Christian Political Theology 1983

LWF Studies - Becoming Friends in Christ 1983

LWB-Studien - Das lutherische Verständnis vom Amt 1983

LWF Studies - Women in the Ministries of the Church; report from a workshop 1983

LWB-Dokumentation Nr. 27, Juli 1990; Land ist Leben: Für eine gerechte Landverteilung

LWB Report - Religious Pluralism and Lutheran Theology, No. 23/24 January 1988; reprinted 1991

Please let us know whether you are interested in any of the above publications.

Name: _____

Address: _____

Minne mennä

Mihin menet, Kirkkojen maailmanneuvosto?

Faith and Order -maailmankonferenssi 30 vuoden tauon jälkeen Santiago de Compostelassa Espanjassa.

Suomen ekumeenisen neuvoston opillisen kysymysten jaoston järjestämä seminaari 1.6.1993 Meritullin seurakuntakodissa Helsingissä, Meritullinkatu 3, II krs.

9.30 Kahvi

10.00 Seminaarin avaus: Dosentti Juha Pihkala
Isäntäseurakunnan tervehdys, Suomen ekumeenisen neuvoston varapuheenjohtaja, tuomiorovasti Mikko Heikka

10.15 Kohti yhteistä käsitystä uskon apostolisuudesta? (Luku 1: Confessing the One Faith to God's Glory) Pääsihteeri Jan Edström
Keskustelu

11.15 Kohti yhteistä käsitystä sakramenttisuudesta? (Luku 2: Sharing a Common Life in Christ) Päätoimittaja Valtter Luoto
Keskustelu

12.30 Lounas

13.15 Kohti yhteistä käsitystä uskon ja todistuksen suhteesta? (Luku 3: Called to Common Witness for a Renewed World) Isä Heikki Huttunen
Keskustelu

14.15 Kahvi

14.30 Uskon perusta - kommuunio - koinonia? TL Pirjo Työrinoja
Keskustelu

15.30 Maailmankonferenssin kynnyksellä - miten viime vuosikymmenien Faith and Order -ohjelmat heijastuvat valmisteluasiakirjassa? Dosentti Juha Pihkala
Keskustelu

17.00 Seminaarin päätös

Seminaari on avoin ja maksuton. Lounas on tarjolla omalla kustannuksella Kirkon toimitalon ruokalassa.

Ekumeeninen Pyhän Henrikin pyhiinvaellus 14. - 20.6.1993

Varsinais-Suomessa vaellaan ensi kesäkuussa keskiaikaisten pyhiinvaeltajien jäljissä vanhaa Pyhän Henrikin tietä. Vaellukselle mahtuu vielä mukaan. Luovassa on ainutlaatuinen mahdollisuus tutustua suomalaisen kristillisyyden juuriin ja kolmen kirkon elämään kansainvälisessä seurassa.

Pyhän Henrikin pyhiinvaelluksen juuret ovat keskiaikaisessa perinteessä, jonka Suomen katolilaiset elvyttivät 1950-luvulla. Siitä lähtien katolilaiset ovat vuosittain vaeltaneet Köyliön Pyhän Henrikin surmapaikalle Kesä-Heikin 18.6. aikoihin.

Kymmenen vuotta sitten kesällä 1983 vaellus järjestettiin ensi kerran eku-

meenisesti, katolilaisten, luterilaisten ja ortodoksien yhteisenä hankkeena. Hanke uusittiin 1989 ja nyt ollaan liikkeellä kolmatta kertaa ekumeenisesti.

Ensi kesäkuussa vaeltajat lähtevät matkaan 14.6. Turun tuomiokirkosta, jossa vaelluksen suojelijat arkkipiispat *John Vikström* ja *Johannes*, piispa *Paul Verschuren* ja emeritusarkkipiispa *Bertil Werkström* antavat lähtösiunauksen. Vaellusreitti kulkee Turusta Kupittaan, Ruskon Maskun, Nousiaisten, Mynämäen, Yläneen, Säkylän ja Kokemäen kautta Köyliöön.

Vaelluksen kuluessa tutustutaan suomalaisen kristillisyyden arvokkaisiin muistopaikkoihin ja eletään yhteistä jumalan-

palveluselämää aamusta iltaan. Mm. Nousiaisten Pyhän Henrikin kirkossa vietetään luterilainen messu ja Yläneen Vaskijärvellä ortodoksinen eukaristia. Köyliön Pyhän Henrikin saarella vietetään sunnuntaina 20.6. Pyhän Henrikin katolinen muistomessu.

Pyhiinvaellusta on järjestämässä sekä Turun seudun katolilaisia, luterilaisia ja ortodokseja ekumeenikkoja sekä alueen seurakunnat ja kunnat. Pyhiinvaellustomikuntaa johtaa koulunjohtaja *Antti Lehtinen*, Suomen ekumeenisen neuvoston pitkäaikainen jäsen.

Paikallisten kuntien ja Varsinais-Suomen liiton vahva osuus valmisteluissa onkin hyvä osoitus kotiseudun arvokkaimpien perinteiden vaalimisesta. Toisaalta pyhiinvaellus on ekumeenisesti ja kirkollisesti paljon enemmän kuin paikallisten seurakuntien ja kotiseutuväen yhteishanke. Osanottajia odotetaan jopa sataa useista eri maista, Suomen ja Ruotsin lisäksi ainakin Saksasta, Espanjasta ja Italiasta.

Vaellukselle pääsee ilmoittautumisjärjestyksessä enintään 100 osanottajaa. Päivittäin vaellaan jalan 10 - 28 kilometrin taipaleita, osa matkasta tehdään linja-autoilla, ja huoltoauto kuljettaa raskaammat varusteet. 600 markan osallistumismaksuun sisältyy muona ja majoitus. Osataipaleille ja yleisötilaisuuksiin voi osallistua omin eväin ja majoituksin ilman ennakkoilmoittautumista.

Ilmoittautumisia odotetaan Varsinais-Suomen liittoon (Marja Grönqvist, Rauhankatu 14 b, 20100 Turku, puhelin (921) 310 368). Lisätietoja saa samasta paikasta.

Pyhän Henrikin pyhiinvaellus 14. - 20.6.1993

- 14.6. Lähtösiunaus Turun tuomiokirkossa - Kupittaa - Ruskon kirkko - yöpyminen maataloissa
- 15.6. Rusko - Masku Nunnalähte - Nousiaisten Pyhän Henrikin kirkko ja muistomerkki - yöpyminen koululla
- 16.6. Nousiainen - Repolan risti - Mynämäki - yöpyminen koululla
- 17.6. Mynämäki - Munkkeinlevo - Yläneen Vaskijärvi - yöpyminen luonnonpuiston äärellä
- 18.6. Vaskijärvi - Yläneen kirkko - yöpyminen leirikeskuksessa
- 19.6. Yläne - Kristelinportti - Korven kylä - linja-autoilla Säkylään - Säkylän kirkko - Lallin patsas - Pyhän Henrikin muistolaatta - Vanhakartano ja Köyliön kirkko - Kuninkaanlähte - linja-autoilla Kokemäelle - Pyhän Henrikin saarnahuone - Kokemäen kirkko - yöpyminen koululla
- 20.6. Kokemäki - Köyliönjärvi - Pyhän Henrikin saari - linja-autoilla Turkuun

Työleirille?

Euroopan ekumeenisen nuorisoneuvoston (EYCE) jäsenjärjestöt järjestävät vuosittain ympäri Eurooppaa useita työleirejä. Työleirit ovat hyvä ja edullinen tapa tavata kristittyjä nuoria (ikä n. 17 - 30) eri puolilta Eurooppaa.

Suomessa järjestetään tänä vuonna neljä tällaista myös EYCE:n kautta mainostetta-

vaa tapahtumaa: Kirkkopäivien valmisteleiri 13. - 16.6. Hyvinkäällä, Plus 93 30.7. - 1.8. Savonlinnassa, Rauhan Forum 3. - 9.8. Loviisassa sekä Lapin vaellus 11. - 17.8.1993.

Lisätietoja Suomen ekumeenisen neuvoston nuorisajaostosta / Eeva-Liisa Kettunen puh. (90) 3451 218.

Ekumeenisiä koulutusmahdollisuuksia -esittelysarja

Project Pilgrim

Laura Maria Raitis

Tanskalainen Rønden kansanopisto tarjoaa ensi talvena koulutusta ja kokemusta kristinuskon ja uususkontojen välisestä kohtaamisesta. Nuorille kristityille suunnitellun ohjelman nimeksi on annettu *Project Pilgrim* (pilgrim = pyhiinvaeltaja). Hankkeen takana on Rønden opiston lisäksi Dialog Center International, ekumeeninen järjestö, joka pyrkii vastaa-

maan uususkonnollisuuden tuomiin haasteisiin. *Project Pilgrim* koostuu koulutusosuudesta Røndessä ja työjaksosta jossakin puolella maailmaa. Tämä esittely pohjautuu Dialog Centerin lehdissä Den Nye Dialog nr. 51 sekä Update & Dialog Vol. 2, No. 1 olleisiin kurssimainoksiin.

Projektin sisältö

Pyhiinvaeltaja on tutkimusmatkailija maailmassa ja omassa itsessään. Hän tahoo kokea muutoksia - sekä ulkoisia että sisäisiä. Pyhiinvaellus on vanha kristillinen perinne, hengellinen matka, jolla kristitty etsii syvempää ymmärrystä elämästä ja elämän tarkoituksesta. Ohjelman nimeen on valittu sana pyhiinvaeltaja, koska siihen osallistumisen toivotaan vahvistavan nuoren omaa kristillistä uskoa ja olevan merkittävä kokemus hänen elämässään.

Project Pilgrim sisältää:

1. 4 kuukautta intensiivistä uskontojen ja sosiaalialan opetusta.
2. 5 - 8 kuukautta kenttätöitä jossakin päin maailmaa.
3. Henkilökohtaisia kontakteja ja aitoa dialogia muiden uskontojen kuin kristinuskon kannattajien kanssa.

Koulutusosa pidetään Rønden kansanopistolla Jyllannissa, Århusin pohjoispuolella. Kurssi keskittyy aikamme uskonnolliseen ja sosiaaliseen todellisuuteen. Sen pääasiallisia työmuotoja ovat luennot ja kirjallisuuden lukeminen. Sil-
lä, että ryhmä muodostaa hengellisen yhteisön, on suuri merkitys. Opinnoissa painotetaan eri uskontojen ominaisluonteita ja niiden leviämistä Eurooppaan. Käsiteltäviksi tulevat tämän hetken konkreettiset ongelmat ja kurssilaisia - pyhiinvaeltajia koulutetaan etsimään niihin parhaita mahdollisia ratkaisuja.

Opetusaineet ovat:

KRISTINUSKO: Raamattutieto, Jumalan Valtakunnan odotus, Matkalla oleva kirkko, Yhteiskunta ja kirkko, Oikea toiminta, Etiikka ja moraali, Kristillinen meditaatio, mystiikka ja liturgia.

MUUT USKONNOT: Hindulaisuus, Buddhalaisuus, Islam, Uususkonnollisuus (mm. New Age), Dialogin teoria ja käytäntö sekä vierailuja uskonnollisiin liikkeisiin. (Uskonnonopetusta on noin 14 tuntia viikossa.)

SOSIAALIALA: Sosiaalioppi, Psykologia ja terapia, Krusiapu ja sielunhoito. (Sosiaalialan aineita on noin 8 tuntia viikossa.)

SAIRAANHOITO: Anatomia, Sairaudet, Ensiapu, Huumeet ja lääkkeet. (Noin 8 tuntia viikossa.)

MUUT AINEET: Pakollisten aineiden lisäksi kurssilainen voi valita mieleisensä opiston muusta tarjonnasta. Viikon lukujärjestys koostuu n. 35 - 40 tunnista.

Matkat

Vaikka pyhiinvaellus tapahtuu nykyajassa, niin aidossa pyhiinvaelluksessa menneisyydestäkin tulee nykyistä todellisuutta. *Project Pilgrim* sisältää sen takia myös retken johonkin kirkon historialle merkittävään kohteeseen, joka valitaan kurssin osallistujien toiveiden mukaan. Se voi olla esimerkiksi Wittenberg, Geneve, Canterbury, Rooma, Ateena tai Moskova.

Varsinainen matkaosuus alkaa koulutuksen päätyttyä. Se kestää kurssilaisen oman valinnan mukaan 5 - 8 kk. Kohteet ovat paikkoja, joissa pyhiinvaeltajat voivat osallistua tärkeään ja mielekkääseen sosiaalisen ja hengellisen alan työhön: sosiaali-, seurakunta- ja järjestötyöhön, sekä käydä dialogia eri uskontojen edustajien kanssa. Mahdollisia kohteita ovat mm. Amsterdam, Pariisi, Lontoo, Berliini, Japani, Hong Kong, Taiwan, Intia, Nepal, Thaimaa, Israel ja Argentiina. Aasiaan lähtijät voivat esim. työskennellä Dialog Centerin Western Youth in the East -projektin puitteissa. Se on työtä Aasiassa olevien länsimaalaisten nuorten parissa, heidän kohtaamistaan ja auttamistaan.

Röndön kansanopisto valitsee kaikki työpaikat, jotta varmistettaisiin niiden luotettavuus. Nuorella tulee olla ensinnäkin varmuus siitä, että hän saa tarvitsemansa tuen työssään, sekä toiseksi etukäteistieto tehtävistään ja mahdollisuuksistaan. Työ on vapaaehtoistyötä. Sen tuomaa kokemusta nuoret voivat myöhemmin jakaa ja soveltaa omassa seurakunnassaan ja kirkossaan.

Project Pilgrim on kansainvälinen hanke, johon järjestäjät toivovat mukaan nuoria eri maista. Kurssikieli on englanti. Koulutusjakso alkaa elokuussa 1993 ja kestää 17 viikkoa. Sen voi käydä myös, vaikkei lähtisikään toiselle jaksolle. Täysihoidon sisältävä kurssimaksu on 1200,00 tanskan kruunua viikolta. Matkaosuuden hinta riippuu tietenkin sen kohteesta.

Seminaari Euroopan uususkonnollisista liikkeistä

Dialog Center International järjestää 6. - 13.8.1993 kansainvälisen seminaarin, jonka otsikko on *New Religious Movements in Europe 1993*. Paikka on Röndön kansanopisto sekä Århusin yliopiston teologinen tiedekunta.

Seminaarin osallistujilla on mahdollisuus joko opiskella itsenäisesti tai valita jokin teemaryhmä. Teemoja ovat:

1. Eurooppalaiset buddhalaisliikkeet, esim. Vipassana.
2. Hinduliikkeet, joogakoulut.
3. Okkultiset järjestöt ja loosit, mm. skientologia.
4. Satanismi, skientologia.
5. "Klassiset" kristinuskoon pohjautuvat lahkot kuten mormonikirkko ja Jehovan todistajat sekä Jumalan lapset (Children of God) ja Yhdistymiskirkko (moonilaiset).
6. Teosofian ja antroposofian haarat.
7. Vaihtoehtoparantaminen ja -terapiat.
8. New Age, moderni synkretismi ja gnostisismi.
9. Astrologia.
10. Kristillinen meditaatio joogan vaihtoehtona.
11. Virtuaaliodellisuus ja muut vaihtoehtomaailma -kokeilut.

DCI on kiinnostunut lisäehdotuksista mahdollisiksi teemoiksi. Osallistujia pyydetään tekemään ehdotuksia järjestäjälle.

Ruumis ja uskonto

30.7. - 5.8. Röndessä pidetään seminaari ruumiin ja uskonnon suhteesta. Seminaari on tanskankielinen, mutta siellä on simultaanitulkkaus, joten ulkomaalaisillaakin on mahdollisuus osallistua.

Seminaarien jälkeen halukkaat osallistujat saavat käyttää Århusin teologisen tiedekunnan laajaa uususkonnollisuutta koskevaa kirjallisuuden kokoelmaa. Tilaisuutta kannattaa käyttää hyväkseen.

Update & Dialog

Dialog Center International julkaisee englanninkielistä lehteä nimeltä *Update & Dialog*, joka kertoo ajankohtaisista tapahtumista ja virtauksista uususkontojen alueella. Lehti ilmestyy kaksi kertaa vuodessa. Vuositilauksen hinta on USD 18 tai DKK 100. Samalle tilaajalle lähetetyistä lisäkappaleista annetaan 50 % alennusta.

Dialog Centerin osoite on:
Dialog Center International
Katrinebjergvej 46
DK-8200 Århus N
Danmark

Seminaareihin voi ilmoittautua lähettämällä ohaisen lomakkeen täytettynä Dialog Centeriin.

APPLICATION TO THE SEMINAR ON NEW RELIGIOUS MOVEMENTS IN EUROPE 1993

The undersigned wants to apply for participation at the Seminar at Rønde Folk High School, Summer 1993.

I want to (Please cross):

Participate in the Seminar on Body and Religion 30.7. - 5.8.

Yes () No ()

Participate in the Seminar on New Religions in Europe 6. - 13.8.

Yes () No ()

I want to stay for extra after the second seminar.

At the seminar on New Religious Movements in Europe 1993 I am especially interested in the themes numbered in the programme.

My name: _____

Address: _____

My qualifications: _____

Education: _____

Language ability: _____

Gender: _____

Signature: _____ Date: _____

RESEPTIO ?????????????????????

- reseptio on vastaanottamisprosessi
- se on kirkollisen ja teologisen tiedonkulun yksi väline
- ruohonjuuritason etsimistä
- palautteen saamista ja antamista
- vastaanottamista
- virallista tai epävirallista hyväksyntää
- teologisten tekijöiden ja dialogien vaikutusta
- siinä on eri tasoja, kirkollinen, seurakunnallinen, yksilöllinen
- vaikuttavia tekijöitä ovat myös ei-teologiset tekijät
- prosessi voi johtaa tuloksiin, vuorovaikutukseen
- prosessi voi johtaa kaiken loppumiseen
- kysymys on liikkeestä, joka etsii muotoaan
- Reseptio on myös Kirkon ulkomaanasiain keskuksen teologisten asiain-
jaoston ja ekumenikan arkiston yhteisiä kysymyksiä ja tiedotusta
- tämä lehti haluaa löytää kohderyhmäkseen teologisista kysymyksistä
kiinnostuneet henkilöt, jotka haluavat tietää enemmän, mitä kirkollisel-
la ja ekumeenisella saralla keskustellaan...

TILAUSSLOMAKE

HALUAN, ETTÄ MINULLE POSTITETAAN RESEPTIO-
TIEDOTUSLEHTI:

NIMI _____

OSOITE _____

POSTITETAAN OSOITTEELLA: KIRKON ULKO-
MAANASIAIN KESKUS / TAJ, PL 185, 00161 HELSINKI